

HÂSILA

Düşünce- Kültür- Sanat Dergisi

Konu: Sağlık

Yayın Yönetmeni: Muhammet ATALAY (Yayıncı ve İmtiyaz Sahibi)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ahmet ÇAPKU

Editör: Ahmet ÇAPKU

Yayın Kurulu:

Ahmet ÇAPKU

Muhammet ATALAY

Melih AYDEMİR

Ayşenur GERÇİK

Kübra ÖZDEN

Büşra KARATAŞ

Kerime Firdevs EFE

Büşra Nur EVMEK

Sayı:11, Temmuz 2025 / ISSN: 2822-3098

www.hasiladergi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

Editör: Sağlık Olsun..... 3

Makaleler:

Tuğçe YEMİŞLİ – Hz. Peygamber ve Tıbb-ı Nebevî'ye Dair 4

Kerime Firdevs EFE – Sağlıklı Olmaya Dini Açıdan Bakış 6

Rabia ALTINTAŞ – Ruhun Asıl Gıdası: İnanç 9

Zehra SOLHAN – Aile ve Sağlıklı Nesiller 11

Büşra KARATAŞ – Meşhur Tabipler ve Sağlık Öğütleri 13

Barış AYTEKİN – Sağlığın Ekonomisi 18

Ahmet ÇAPKU – İlimler Tasnifi İçinde Tıbbın Yeri 20

Dilan TUĞUL – Sanatta Var Olan Şifa 21

Emrah ALTINKILINÇ – Çevre ve Sağlık 23

Sanat:

Büşra KARATAŞ – Ağaçlar ve Çiçekler (şiiir) 26

Söyleşi:

Suzan BEKEN – Şeref AKBABA – Şiiir ve Şair Üzerine 27

Biyografi:

Ahmet ÇAPKU – Sütçü Ayşe Teyze 33

Sağlık Olsun

“Halk içinde mûteber bir nesne yok, devlet gibi;
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi”

Muhibbî mahlasıyla Kanunî Sultan Süleyman'ın bu dizelerindeki 'devlet' kelimesinin hem *siyasi bir organizasyon* hem *büyük nîmet* manalarında kullanıldığını görürüz. Sağlıklı olmak ve yaşamak insan hayatında gözetilen en önemli unsurların başında gelir. Yeme içme, giyim kuşam, ev yapım biçimleri, bilgi edimi gibi nice hususun temelinde bu kaygı vardır.

Sağlıklı kalmak mı (hıfz-ı sıhha) yoksa hastalanıp tedavi olmak mı? Öncelik daima sağlıklı kalmak üzerine bir yaşam olmalıdır. Hastalanınca tedavi olmak ise her açıdan bir sorumluluktur. Sağlıklı yaşam nasıl olmalıdır sorusunun cevabı ise çok boyutludur. Dergimizin bu sayısında ele alınan konular ağırlıklı olarak bu soruya cevap teşkil eder mahiyettedir.

İnsan hayatından olup biten işler, birbiri ile girift şekilde içiçe geçmiş haldedir. Sağlıklı yaşamak veya hasta olup tedavi görmek konularının gıda, ekonomi, inanç biçimi, çevre, tarihsel birikim gibi nice konu ile ilgisi vardır. Bir bedendeki herhangi bir organın diğerleriyle irtibatı misali aslında diğer konular da böyledir. Bu da işaret ediyor ki, sağlıklı yaşam konusu aynı zamanda güvenilir kaynaklardan bilgilenme, temiz çevre, dengeli beslenme, iyi bir geçim gibi hususlarla birlikte yol alıyor.

Hayatın anlamını ve sağlıklı yaşamın güzelliğini farkedebilmek için hastaneleri bazen gidip görmek, eskilerin bir tavsiyesidir. Çünkü her şey zıttıyla kâimdir. Hz. Peygamber, 'boş vakit (imkân) ve sağlık' konusunda gaflete düşmemeyi salık vermiştir. Bu açıdan ilim, ibadet (kulluk) ve pratik hayat ancak sağlıklı iken düzgün şekilde işlevsel hale gelir. Sağlıkta bedenin sıhhati ilk akla gelendir. Ancak ruh (ahlak, karakter), düşünce planında mantıkî tutarlılıkla işleyen akıl, sahih temelli inanç da aslında sağlıklı 'insan' bütünlüğünün göz ardı edilemez parçalarıdır.

Kalın sağlıcakla.

Editör

H. Peygamber ve Tıbb-ı Nebevî'ye Dair

İslam dininde, Hz. Peygamber'in (sav) sağlık ve tedaviyle ilgili verdiği bilgilere, tavsiyeler ve uygulamalara Tıbb-ı Nebevî denir. Tıbb-ı Nebevî'nin kaynağı Kur'an-ı Kerim ayetleri, Hz. Peygamberin hadisleri, yaşayışı ve yapılmasına izin verdiği hususlardan oluşan tavsiye ve uygulamalardır. Tıbb-ı Nebevî, koruyucu hekimlik üzerine kurulmuştur. Sağlığı korumak, hastalıkları tedavi etmekten daha hayırlıdır.

Cahiliye döneminde, Araplar arasında yanlış ve batıl birçok uygulama yaygındı. Efendimiz (sav), batılı ortadan kaldırıp yerine yeni bir anlayış ortaya koymuştur. Cahiliye toplumundaki bu batıl uygulamalardan örnekler verebiliriz. "Mesela yılan sokmuş bir kimseyi zehrin vücuda yayılmaması için uyutmazlar, üstüne başına ziller takarlardı. Şaşılığı, hastayı değirmen taşına baktırarak tedavi etmeye çalışırlardı. Vebadan korunmak için merkep gibi anırırlar, hastaları kahinlere götürürler, büyü yaparlardı. Tapınaklara kurban keserler ve bu suretle hastaların vücuduna girmiş şeytanların çıkacağına inanırlardı..."¹

Hurafe ve batıl inanç üzerine yapılan tedavileri açıkça reddeden Efendimiz (sav), onların yerine bugünkü modern tıbbın dahi uyguladığı yöntemler getirmiştir. İslam dininde sağlık hem bedeni hem ruhu kapsayan bir bütündür. Tıbb-ı Nebevî ise maneviyatı etkileyen, ruhu besleyen aynı zamanda fiziksel hastalıklara da iyi gelen bir metot olmuştur.

"Ey insanlar! (İşte bu Kur'an) size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerde olan dertlere bir şifa, müminler için doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet olarak gelmiştir"² ayetinde Kur'an'ın bizler için şifa verici öğütleri olduğunu, Kur'an'ın kalbe şifa olarak geldiğini vurgulanmaktadır. "Biz Kur'an'ı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz..."³

Manevi açıdan; dualar, zikirler, sadaka, tevekkül, sabır tavsiye edilenlerdendir. Namaz, oruç, zekat, hac, kurban, abdest de Tıbb-ı Nebevî'nin ibadet yönüyle ele aldığı konulardır. Günümüzde modern tıbbın kullandığı en yaygın tedavi yollarından biri olan psiko-terapi Hz. Peygamber (sav) döneminde manevi destek olarak ifade edilmiştir. Bazen dua ile bazen sabırla tedavi yöntemi uygulanmıştır. "Hasta bir mümini ziyaret eden kişi hem hastaya moral vermiş olur hem de kendisi sevap kazanır"⁴ buyurularak hasta ziyaret etmenin önemi vurgulanmıştır.

H. Peygamber (sav) hastalıkların tedavi edilmesine büyük önem vermiştir ve bu tedaviler için tabipliğiyle öne çıkan insanlardan yararlanmışlardır. Bütün tedavi yöntemlerine başvurarak gerekli ilaçları kullanmışlardır. Sa'd b. Ebu Vakkas hastalandığında Hz. Peygamber (sav) onu ziyarete gitmiş ve "Haris b. Kerede'yi çağırın. O iyi bir hekimdir. Seni tedavi etsin" buyurmuştur. Her hastalığın bir çaresi olduğunu bildirmiş ve insanları tedaviye yönlendirmiştir.

¹ İbrahim Sarıçam, *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, sf. 325.

² Yunus Suresi, 57.

³ İsra Suresi, 82.

⁴ Tirmizi, *Edeb*, 45.

Peygamber Efendimiz (sav), bizlere her konuda rehber ve en güzel örnektir. Kur'an ve sünnette tıp ile alakalı birçok ayet ve hadis bulunmaktadır. Peygamber Efendimizin tıp ve sağlıkla ilgili tavsiyeleri de bizlere yol göstermiştir:

“Peygamber Efendimiz (sav), baş ağrısından şikayet eden bir kimseye kan aldırmasını tavsiye etti.”⁵

“Çörek otu, ölümden başka her derde devadır.”⁶

“İsmid (sürme taşı) çekin. O gözü açar ve kirpikleri besler.”⁷

“Ud-u Hindi (kustu Hindi) kullanmaya devam ediniz. Onda yedi türlü şifa vardır...”⁸

“Bir yerde veba olduğunu işiterseniz oraya girmeyiniz. Bulduğunuz yerde veba vukua gelirse oradan ayrılmayınız.”⁹

Peygamber Efendimiz, yeme içme konusunda az yemek yemeyi tavsiye etmiş, içilecek şeylerin bir nefeste içilmemesini öğütlemiştir. “İnsanoğlu midyesinden daha zararlı bir kap doldurmamıştır. İnsanoğluna belini doğrultacak birkaç lokma kâfidir. Mutlaka yemesi gerekirse, midyesinin üçte birini içmeye, üçte birini yemeye, üçte birini de nefes alıp vermeye bırakmalıdır” buyurmuştur.¹⁰

Hastalıklar ve tedavi hususunda Peygamber Efendimizin (sav) tutumu Kur'anî olmakla beraber akıl ve tecrübe bunlara eklenmiştir. Hz. Peygamber (sav), o dönemdeki uygulamalarda akla ve mantığa uygun olanları kullanmıştır. Hastalıklar karşısında tedbirler alınmış, gerekli tedavi yöntemleri uygulanmıştır. Sağlığa önem vererek hem koruyucu hem tedavi edici tedbirlerin alınmasını istemiştir.

---

⁵ Müslim, *Selam*, 71.

⁶ Buhari, *Tıb*, 7.

⁷ Tirmizi, *Libas*, 23.

⁸ Buhari, *Tıb*, 10.

⁹ Buhari, *Tıb*, 30

¹⁰ Tirmizi, *Zühd*, 2380.

Sağlıklı Olmaya Dini Açıdan Bakış

11

Ruhen ve bedenen sağlıklı olmak dinin en çok önemseydiği konulardan biridir. Fıkhi hükümlerin bile kişinin sağlığını tehdit edip etmeyeceğine bakılarak cevaz verildiği bir gerçektir. Fakat insanların bir kısmının sağlıklı olmaya özen gösterdiğini söylemek zordur. Kaldı ki, Rasulullah (sav); “İnsanoğlu iki şeyin kıymetini bilmez: boş vakit ve sağlık” buyurmuştur. Peygamberimiz, kişinin bedeninin onun üzerinde hakkı olduğunu söyler. Yeterli miktarda yemek-içmek, bedeni ve ruhu tehlikelerden korumak,¹² hareket halinde bulunmak, organlara zarar verici her türlü işi terk etmek ve sağlığın değerini bilerek şükretmekle bedenin üzerimizdeki hakkını ödemiş oluruz.

Kıymetli ve değerli olanın sağlık olduğunu, bu kıymetin bilinmediğini dile getiren Rasulullah’ın bize örnek olan hayatıyla sağlığın kıymetini bilebiliriz. Mesela, Peygamberimizin misvak kullanması ağız sağlığı açısından önemlidir. Yüzme, güreş ve okçuluk gibi sporlarla ilgilenip bunları teşvik etmesi insanların sağlığı için dikkate değerdir. Beslenmesini israfa kaçmadan, helal ve temiz olanlardan yiyerek sağlaması yine bizler için bir örnekliktir. Namaz ibadeti öncesinde abdest, gusül, teyemmüm gibi temizliklerin kişiyi sağlıklı kılması mühimdir, diyebiliriz. Diğer bir ibadet olan orucun, belli bir vakte kadar yeme-içmeden mahrumiyetin aslında bedene büyük bir katkısının olduğunu, insanı daha sağlıklı kıldığını bilmekteyiz. Sağlığı tehlikede olan kişinin Rasulullah’ın; “Allah, her hastalık için bir şifa yaratmıştır. O halde tedavi olunuz” sözüyle şifa için çabalamasının gerekli olduğunu anlamaktayız.

Aşırılıklardan sakınma hususunda; “Ademoğlu midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Oysa ki, insana belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Eğer illa ki, yemesi

* KLÜ İlahiyat Lisans 2018, İZÜ Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans 2023 Mezunu.

¹¹ Görsel: <https://www.abprojeyonetimi.com/fiziksel-ve-ruhsal-olarak-saglikli-yasamin-sirlari/>

¹² “...kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın....” Bakara, 2/195.

gerekliyorsa, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini suya ve üçte birini nefese ayırsın” hadisi yol göstericidir. Dengeli olmak yeme-içme konusunda da önemlidir, aşırılıklar ise hoş karşılanmaz.

13

Sigara, alkol ve uyuşturucu gibi alışkanlığın insana zararının dokunduğu bilinen bir gerçektir. Dinen yasak olan¹⁴ bu alışkanlıklar sağlığı tehdit eder ve yalnızca kullananın değil çevresinin de sağlığına ciddi zarar verir. Dolayısıyla dini açıdan uzak durulması gereken bu alışkanlıkların tedavisi için mücadele edilmelidir. Kaldı ki, dinde ‘haram’ kılınan hususların, insanı, genel manada maddi-manevi açıdan sıkıntılara sürükleyen unsurlar olduğu rahatlıkla söylenebilir.

15

Yakın geçmişte yaşanan salgın hastalıklar konusu da bireyin sağlığını ne denli koruması gerektiği, bulunduğu yerde salgına yakalandığında yayılmayı önlemek için bulunduğu yerde

¹³ Görsel: <https://drebrualdemir.com/nikotin-bagimliliği/>

¹⁴ “Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde insanlar için büyük zarar ve bazı faydalar vardır; zararları, faydalarından büyüktür...” Bakara, 2/219 “Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerden ibarettir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.” Maide, 5/90.

¹⁵ Görsel: <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/salgın-hastalıkların-tarihi>

kalmasının önemini¹⁶ ortaya koymuştur. İslam, bedenın korunması gerektiği, onun bize emanet olarak bir müddet verildiği, sağlığın da bir nimet olduğu, vücuda verdiğimiz zararların hesabının sorulacağını bize bildirir. Bir hadiste dikkat çekildiği üzere; “Hiçbir kişi, kıyamet gününde;

- ömrünü nerede tükettiğinden,
- ilmiyle ne gibi işler yaptığından,
- malını nereden kazanıp
- nerede harcadığından,
- **vücudunu nerede yıprattığından** sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdıyamaz.”¹⁷

---

¹⁶ “Bir yerde veba olduğunu işitirseniz oraya girmeyin; sizi bulunduğu yerde ortaya çıkarsa oradan da çıkmayın.” Buhari, Kitabı’t-Tıp, 5728.

¹⁷ Tirmizî, Kıyamet, 1.

Ruhun Asıl Gıdası: İnanç

İnsan, yalnızca etten kemikten ibaret bir varlık değil; düşünceyle şekillenen, duyguyla derinleşen ve inançla anlam bulan bir ruh taşıyıcısıdır. Ruh, varlığın içten içe yankılanan ezgisidir; Ruh bedene üflenen ilahi bir nefestir. Bu nefes, sadece yaşama değil, yaşamının manasına da kapı aralar. Nitekim Kur'an'da "Ben ona (insana) ruhumdan üfledim" (Hicr15/29) buyrulur, insanın yalnızca maddi varlığıyla değil, ilahi dokunuşla kemale ereceği hatırlatılır. Ruh kesildiğinde hayat susar, anlam dağılır, insan savrulur. Hayat, insana yalnızca bedensel yükler değil, ruhsal sınavlar da sunar. Gözle görülmeyen, elde tutulmayan ama varlığı her çırpınıştaki hissedilen ruh, ihmal edildiğinde sessiz çığlıklar atar. Tüm duygular gibi stres de kaygı da, birer yorgunluk işaretidir. Ruhun daraldığı yerde beden hastalanır. Bu yüzden ruh sağlığı, fiziki iyilik halinin suskun ama güçlü ortağıdır.

Kalabalıklar arasında büyüyen yalnızlık, insanın iç sesini bastırır. Kimisi bu boşluğu tüketimle, kimisi bağımlılıkla, kimisi uzaklara kaçarak doldurmaya çalışır. Oysa ruhun susuzluğu ancak hakiki bir kaynaktan –inançtan– doyurulabilir. Yalnızlık, ruhun sessizce "beni duy" deyişidir; inanç ise o sessizliğe verilen cevaptır. İnanç, insanın en derin kodlarına yazılmış kadim bir çağrıdır. Çocukken sığındığımız anne kucağının sıcaklığı, ilahi varlığa olan güvenin ilk izdüşümüdür. Zamanla bu güven, daha yüce ve sonsuz bir varlığa yönelir. Her din, her inanış, bu ortak arayışın bir başka adıdır. Yaratıcının huzurunda eğilen insan, aslında içindeki dağınıklığı secdeyle toparlamaktadır. İnanç, insan ruhunun çöllerde aradığı serin bir gölgedir. Yorgunluğun, kırılmışlığın ve kaybolmuşluğun içinde bile inanç; yeniden doğmanın, tutunmanın ve direnmenin adıdır. Ruhsal sağlığın pusulası, insana yalnızca bir yön değil, bir anlam da sunar. İnançla beslenen bir ruh, ne kadar fırtına görse de yerinden sökülmez; çünkü kökleri, görünmeyen ama en sağlam yere -kalbin derinliklerine- uzanır.

Peki bu ruh, savaşın, yoksulluğun ve travmaların içinde nasıl ayakta kalır?

Filistin: Ruhun Direnişi, Solmayan Umut.

Hayatın yükü omuzlarımıza çöktüğünde, kimi zaman bir dua kadar yakın olan huzuru ararız. Kalabalıklar içinde yapayalnız kalan ruh, sessizlikte çığlıklar atar. O çığlıkları dindiren ise bazen sabah ezanında yankılanan bir ses, bazen bir annenin yüreğinde açan sabır çiçeğidir. "Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara 2/153) ayeti, Filistinli bir annenin yıkıntılar arasında evladını toprağa verirken bile gözyaşlarını tevekküle dönüştürmesini anlatır aslında.

Ne kadar yara almış olursa olsun, insanın iç sesinde bir umut yankılanır: "Kim Allah'a tevekkül ederse, O ona yeter" (Talak 65/3). Bu ilahi güven, Filistinli bir babanın bütün evlatlarını kaybedip cenaze namazlarını dimdik ayakta kıldırması ve sonrasında "Canımız da kanımız da Allah'a feda olsun" diyerek şükürle secdeye kapanmasında kendini gösterir. Bu, modern dünyanın anlayamayacağı bir ruh sağlığı örneğidir: İnançla diri kalmak, şükürle ayakta durmak... Elimizdekilerin kıymetini bilmek için bazen bir musibet, bazen bir eksiklik gerekebilir ama olgun bir ruh, her halükarda şükürü öğrenir. Eğer bir gün, bir yudum temiz suya hamdetme

gereği duymuyorsak, o suyun kıymetini ancak susuzluktan çatlayan dudaklar anlatabilir. İŖte Gazze'nin suskun direniŖi, bu anlayıŖın bir örneğidir.

Bu Ŗkr ise inancın meyvesidir. Sahip olduklarının farkına varmaktır. "Ŗkrederseniz, elbette size (nimetimi) artırım" (İbrahim 14/7) ayeti, sadece nimet bolluğunu değil, ruhsal direncin de sırrını fısıldar. Filistinli ocukların savaŖın ortasında tebessümle Kur'an okuması, yıkımın içinde Ŗkrle dimdik ayakta durmaları, bu ayetin ete kemiğe brnmŖ hlidir.

Ve biliriz ki, fitratımızda vardır inanmak. "Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkını vermek Allah'a aittir" (Hud 11/6) ayetiyle, ne yalnız olduğumuzu ne de sahipsiz kaldığımızı hissederek. Bu his, hem ruhumuza hem aklımıza dirayet katar. Bu bağlamda, ruh sağlığı politikalarının sadece klinik değil aynı zamanda kültürel ve inanç temelli yönlerinin de dikkate alınması gerekir. Filistin halkının yaŖadıđı acılar, tüm insanlığa psikolojik direncin yalnızca ilaç ya da terapiyle değil, aynı zamanda inançla ve umutla da sağlanabileceğini hatırlatmaktadır. Çünkü bazen bir halkın en gcl silahı, yıkılmayan ruhudur.

Aile ve Sağlıklı Nesiller

Sağlık, insan hayatının hem bedensel hem de ruhsal bütünlüğünü ifade eden temel bir değerdir. İnsan, ancak sağlıklı olduğunda yaşam koşullarını daha iyi sürdürebilir, daha iyi düşünebilir, iletişim kurabilir ve fiziksel aktivitelerini daha verimli gerçekleştirebilir. Bu bağlamda sağlıklı bireylerin yetişmesi, bireyin sağlık bilinciyle doğrudan ilişkilidir. Günümüzde okullar, sağlık kuruluşları ve dijital mecralar aracılığıyla sağlık eğitimi yaygınlaşmış olsa da birey üzerindeki en etkili eğitim hiç şüphesiz aileden alınandır.

Aile, insanın dünyaya gözlerini açtığı ilk çevre, karakterin, alışkanlıkların ve yaşam tarzının şekillendiği temel mekândır. Bir bireyin sağlıklı olma hâli büyük ölçüde çocuklukta ailesinden aldığı eğitime ve içinde bulunduğu ortamın niteliğine bağlıdır. Aile tarafından verilen sağlık eğitimi, bireyin yaşam boyu sürdüreceği alışkanlıkların temelini oluşturur. Burada “iyi bir aile” den kasıt sadece maddi imkânlar veya dışarıya özgü şartlar değil, bilinçli, duyarlı, sorumluluk sahibi bir aile yapısıdır. Bu yapı, çocuğun hem fiziksel hem ruhsal sağlığını koruyan ve geliştiren bir zemin sağlar.

Sağlıklı bireylerin temelinde sağlıklı aile yapıları yatar. Aile içi iletişimin sağlıklı olması, güven duygusunun yerleşik hâle gelmesi ve yaşanan ortamın huzurlu olması, çocuğun da benzer şekilde sağlıklı birey olarak gelişmesini sağlar. Ancak unutulmamalıdır ki, aile ne denli bilinçli olursa olsun, çocuk çevresinden de etkilenir. Ailede kavga, şiddet veya istikrarsızlık hâkimse çocuk bu ortamdan psikolojik olarak olumsuz etkilenir ve ruhsal sorunlar yaşayabilir. Bu sorunlar yalnızca bireyi değil, toplumun genel sağlığını da tehdit eder.

Özellikle çatışma ortamında büyüyen çocukların çeşitli sağlık problemleri yaşadıkları bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Depresyon, öfke nöbetleri, uyku bozuklukları ve anksiyete gibi rahatsızlıklar bunların başında gelir. 2024 yılında yapılan bir meta-analize göre çocuklarda sosyal anksiyete bozukluğunun küresel prevalansı (bir hastalığın yayılma hızı) %4.7, ergenlerde %8.3, gençlerde ise %17 olarak tespit edilmiştir. Türkiye’de ise 6–16 yaş arasındaki okul çağındaki çocuklarda bu oran %16.7’ye ulaşmaktadır. Bu oranların artmasında yalnızca aile değil, çevresel ve toplumsal etkenler de rol oynamaktadır. Ancak aile, bu süreci yönlendiren en güçlü etkidir.

Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler ailenin bu sorumluluğunu açıkça vurgulamaktadır. Tahrir Suresi 6. Ayette şöyle buyrulmaktadır: “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...” Bu ayet, ebeveynlere yalnızca dini değil, aynı zamanda bedensel ve ruhsal sağlığı da kapsayan bir koruma sorumluluğu yükler. Çünkü sağlıklı bir beden, ibadetlerin hakkıyla yerine getirilebilmesi için bir araçtır. Aynı şekilde hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur: “Her doğan çocuk fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.” (Buhârî, Cenaiz, 80). Bu hadis, ailenin çocuğun karakterini, inancını ve yaşam tarzını belirlemedeki etkisini açıkça ortaya koyar. Sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılması da yine bu ilk eğitim sürecinde gerçekleşir. Yine

Buhârî’de geçen bir başka hadis-i şerifte: “İki nimet vardır ki insanların çoğu bu nimetlerin kıymetini bilmezler: Sağlık ve boş vakit.” (Rikâk, 1) buyurularak sağlığın değerine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda aileler, çocuklarına bu nimetin değerini öğretmekle de yükümlüdür.

Peki, aileler bu sorumluluğu nasıl yerine getirmelidir? Bu eğitim süreci, klasik okul eğitimi gibi soyut bilgi aktarımlarıyla değil; davranışlarla, örneklerle, gündelik pratiklerle gerçekleşir. Çocuk tuvalet sonrası el yıkamayı, dışarıdan geldikten sonra temizlenmeyi, beslenme öncesi hijyeni ilk olarak ailesinden öğrenir. Eğer anne ya da baba bu davranışlara özen göstermiyorsa, çocuk da bu eylemleri önemsiz kabul eder. Aynı şekilde, bir evde fast food tüketimi, sigara ve alkol kullanımı normalleştirilmişse, çocuk da bu davranışları zamanla içselleştirir. Bu alışkanlıkların uzun vadede obezite, kanser gibi ciddi sağlık problemlerine yol açması kaçınılmazdır.

Sonuç olarak, aile hem davranışsal hem de bilişsel açıdan çocuğun ilk öğretmenidir. Kişisel hijyen, sağlıklı beslenme, düzenli uyku, fiziksel aktivite ve sağlıkla ilgili temel bilgiler aile içinde verilmelidir. Aile aynı zamanda sağlık konularının konuşulabildiği, soruların rahatlıkla sorulabildiği bir güven ortamı inşa etmeli, sağlık profesyonellerine ulaşma yollarını çocuklarına gösterebilmelidir. Demek ki, bilim ve dini kaynaklar ışığında aile, sağlıklı nesillerin inşasında temel yapı taşıdır. Bu sorumluluk yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve uhrevi bir yükümlülüktür. Sağlıklı bir gelecek için bugün aileler olarak üzerimize düşen görev, yalnızca bilgi vermek değil aynı zamanda örnek olmaktır. Zira sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) buyurmuştur: “Yüce Allah, yaptığınız işi sağlam ve iyi yapmanızdan hoşnut olur.” Sağlam iş, sağlam bir vücutla mümkündür. Bu nedenle sağlıklı olmak, yalnızca bireysel bir kazanım değil; bir Müslüman’ın sorumluluğudur.

Vesselâm.

Meşhur Tabipler ve Sağlık Öğütleri

Sağlık, tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar hayatımızın her anında bizler için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. İnsanlar hastalıklardan kurtulmak, şifa bulmak ve tedavi olmak için çeşitli tedavi yöntemlerine başvurmuşlardır. Bu süreçte, tabiatın elde edilen bitkiler başta olmak üzere birçok materyalden faydalanılmıştır. İlk başlarda tam teşekküllü hastaneler yoksa da tıp ile ilgilenen insanlar her zaman var olmuş ve her biri kendinden önce gelenlerin bilgilerini de kullanarak yaptıkları çalışmaları bir adım daha ileriye taşımışlardır.

İnsanlık tarihinde bilinen ilk tıp çalışmaları Sümerler tarafından yapılmıştır. Sümer alfabesiyle yazılmış kil tabletlerde yer alan ilaç listeleri, tıbbî ilk reçeteler sayılabilir. Bu metinlerde, bitkisel ve hayvansal ürünlerden hazırlanan ilaçlara dair bilgiler bulunmakta, aynı zamanda tıbbın metafizik inançlarla iç içe olduğu bir anlayış yansıtılmaktadır. Sümerler insanların doğaüstü güçlerin etkisiyle hastalandıklarını ve hastalıkların yine büyü gibi metafizik öğelerle iyileştirilebileceğine inanmaktaydılar.¹⁸

Tarihte "tıbbın babası" olarak bilinen, antik dönem tıbbının en önemli hekimlerinden olan Hipokrat "önce zarar verme" ilkesiyle tıpta etik sorumluluğun temelini atmış, hastaya zarar vermemeyi esas almıştır.

İslam dünyasında tıp, hem dini öğretiler hem bilimsel merakla desteklenmiştir. Peygamber Efendimizin, "Ey Allah'ın kulları, tedavi olun. Çünkü Allah, yarattığı her hastalık için mutlaka bir şifa ve ilaç yaratmıştır"¹⁹ hadisi Müslümanlar için tıbbi tedavinin önemini ortaya koyar. Bu hadisi rehber edinen Müslümanlar tedavi olabilmek için tıbbı yönelmekten geri durmamışlardır. İslam toplumunun ilk sağlık kuruluşu olarak; Hz. Peygamber döneminde yaşayan Rûfeyde adlı bir kadının kurduğu sağlık çadırı kabul edilmektedir.²⁰

Bu mirasın önemli taşıyıcılarından biri de İbn Sina'dır (v. 1037). "*el-Kanun fi't-Tıbb*" adlı eseriyle tıbbi sistematik bir şekilde ele almıştır. Eseri hem doğu hem batı dünyasında kaynak olarak kullanılmıştır. İbn Sina, ruh sağlığından yenidoğan bakımına kadar birçok alanda detaylı bilgiler sunmuştur. Melankoli hastalığının korku, yalnızlık arzusu, baş dönmesi gibi belirtilerle ortaya çıktığını tespit eden İbn Sina psikoterapi alanında önemli bir adım atmıştır. Akıl hastalarını şok, müzik ve telkinlerle tedavi etmiştir. Yenidoğan bebeğin bakımı, göbeğinin temiz tutulması için zeytinyağına batırılmış temiz bir keten bezinin bağlanmasını tavsiye eder. Zeytinyağının bakteriyostatik²¹ özelliğe sahip olması göbek yarası üzerinde oluşabilecek mikropların yok edilmesi için önemli bir buluş olarak görülür. Ayrıca, kolik ağrılarında çocuk

¹⁸ Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar*, Kocabı Yayinevi, İstanbul, 1999, ss. 86-90.

¹⁹ (Tirmizi, Tıb, 2) <https://hadiskutuphanesi.blogspot.com/2020/11/mutlaka-tedavi-olmak-gereklidir.html> Erişim [07.05.2025]

²⁰ Songur, H., & Saygın, T. (2014). "Şifahaneden Hastaneye: Sağlık Kuruluşlarının Değişimine Genel Bir Bakış". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (19), 199-212. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215132> Erişim [02.05.2025].

²¹ Öldürmeden bakterilerin çoğalmasını engelleyen antibiyotik için kullanılır. [https://tr.wiktionary.org/wiki/bakteriyostatik#:~:text=bakteriyostatik%20\(belirtme,antibiyotik%20i%C3%A7in%20kullan%C4%B1r](https://tr.wiktionary.org/wiki/bakteriyostatik#:~:text=bakteriyostatik%20(belirtme,antibiyotik%20i%C3%A7in%20kullan%C4%B1r) Erişim [07.05.2025].

hastalıklarına, zehirlerin tasnifinden cıva buharının tedavi amaçlı kullanımına kadar birçok alanda öncülük etmiştir.

İslam tıbbının bir diğer büyük ismi olan ve tıp, kimya, eczacılık, psikoloji ve daha birçok alanda eserler veren Ebu Bekir Muhammed ibn Zekerıyya er-Râzî (v. 925), *el-Hâvî fi't-Tıb* adlı eseriyle ortaçağ hekimlerine ışık tutmuştur. Razi, ilk kez ameliyat ipliklerini hayvan bağırsağından imal etmiş, çocuk hastalıklarını ayrı bir alan olarak ele almış hekimdir. Çiçek ve kızamık üzerine yaptığı gözlemler, günümüzde dahi geçerliliğini korumaktadır. er-Râzî, hastalıkları tedavi edilebilir hastalıklar, tedavi edilmekle geçebilen fakat tedavi edilmezse imkânsızlaşabilen hastalıklar ve tedavisi imkânsız olanlar şeklinde üç gruba ayırarak modern teşhis sisteminin temelini atmıştır. Ayrıca koruyucu hekimlik konusunda da önemli tavsiyelerde bulunmuş olan Razi, pastil formundaki ilaçları ilk geliştiren hekim olmuştur. Meyve sularının veya benzeri şurupların buğulama yöntemiyle pişirilerek elde ettiği ve hastaların rahat yutabileceği, hoş kokulu ve lezzetli haplar hazırlayarak ilaçların kullanımını kolaylaştırmıştır. Göz tahrişi, baş ağrısı, diş ağrısı, bünye zayıflığı ve soğuk algınlığı gibi rahatsızlıklar için geliştirdiği pratik tedavi yöntemleri dikkat çekicidir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde, Bursa'da Yıldırım Bayezid tarafından 14. yüzyıl sonlarında kurulan Yıldırım Darüşşifası, hem tedavi hem de eğitim veren ilk sağlık kurumlarından biri olmuştur. Osmanlı tıbbının en önemli isimlerinden Sabuncuoğlu Şerafeddin²² (v. 1468), *Cerrahiyyetü'l-Haniyye* adlı eseriyle cerrahi yöntemleri resimlerle detaylandırmış, *Mücerreb-nâme* adlı eserinde ise kendi deneyimlerinden hareketle tedavi yöntemlerini aktarmıştır.

Görsel 1 Sabuncuoğlu Şerafeddin'in Cerrahiyye-i İlhâniyye adlı eserinden minyatürlü bir sayfa

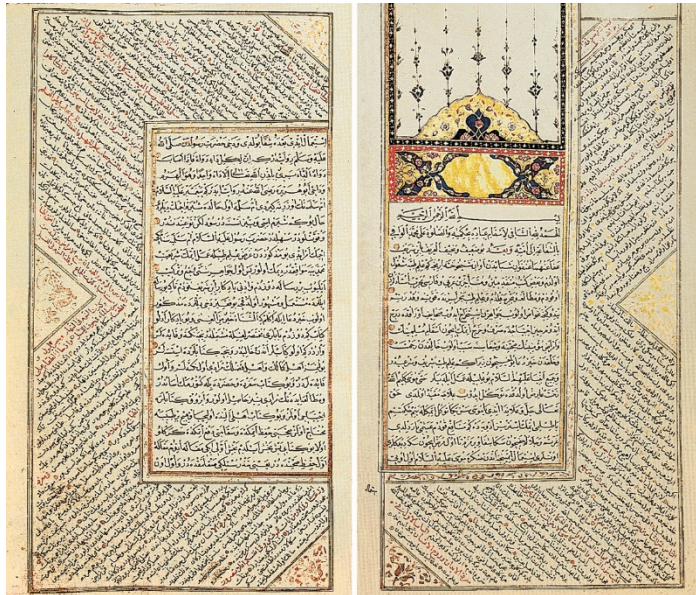
Yine bu dönemde yazılmış olan Tutmacı'nın *Tabiatnâme* adlı eseri, insanların birbirinden farklı mizaçları olduğuna ve yiyecek-içeceklerin bu mizaçlara uygun şekilde tüketilmesi gerektiğine değinir. Dört ana mizaç (sıcak, soğuk, kuru, yağ/nemli) bulunmakta ve

²² <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabuncuoğlu-serafeddin>

bu çerçevede beslenme ve tedavi önerileri sunmaktadır. Tutmacı, mizaçlara uygun beslenme tavsiyeleri ile hastalıkların temel niteliklere göre tanımlanmasını öngörür. Örneğin Tutmacı kitabında peksimeti ve bazlamayı sıcak ve kuru, koruk suyu²³ ile limon suyunu soğuk ve kuru, sirke ve salatalığı ise soğuk ve yumuşak mizaçlı olarak nitelemiştir. Her hastalık özellikle sıcak, soğuk, nemli ve kuru niteliklerden birine ağırlıklı olarak sahiptir. İbn Şerif ise bu yaklaşımı detaylandırarak hastalıkları mizaca dayalı olarak sınıflandırmış ve tanı-tedavi süreçlerinde bu bilgiden yararlanmıştır.

İbni Şerif bunu şöyle özetliyor: “Eğer bir hastalık sıcak nitelikte ise bu hastalığı şöyle tanırız; vücut soğuk hava ve soğuk su ile temastan hoşlanır ve rahatlar. Eğer bir hastalık soğuk nitelikte ise bu hastalığı şöyle tanırız; sıcak hava ve sıcak su ile muhatap olan vücut, ondan hoşlanır ve rahatlar. Eğer bir hastalık nemli (rutubetli) nitelikte ise bu hastalığı şöyle tanırız; beden ağır ve gevşek, güçsüz olur, çok uyur, burundan su gelir, ağız sulanır. Nabızı yumuşak, ağır ve düzensiz hareket eder. Eğer bir hastalık kuru nitelikte ise bu hastalığı şöyle tanırız; yaşlılık ve balgamdan olan hastalık alametlerinin zıddıdır. Bir iltihabi yarası (verem) olan, çok kan aldırın, ağır işçilik yapan, çok terleyen, yolculuk eden, kuru çölden geçen, uygun yiyecek ve içecek bulamayan, hayız ve nifas kanı çok akan kadın ve benzeri kişilerde kuruluk meydana gelir.”

Modern tıp dönemi tabiilerinden Louis Pasteur ise mikrop teorisini geliştirerek hastalıkların mikroskopik organizmalar tarafından yayıldığını ortaya koymuştur. Bu buluş, aşuların geliştirilmesi ve sterilizasyon tekniklerinin uygulanmasıyla modern tıbbın temelini atmıştır.

Görsel 2 İbn Şerîf'in Yâdigâr fi't-tib adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1041)

²³ Koruk suyu olgunlaşmamış üzümü ezip suyunu çıkartarak elde edilen oldukça ekşi, asitli bir içecektir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Koruk_suyu#:~:text=Koruk%20suyu%20olgunla%C5%9Fmam%C4%B1%C5%9F%20%C3%BCz%C3%BCmleri%20ezip%20suyunu%20%C3%A7%C4%B1karak%20elde%20edilen%20olduk%C3%A7a%20ek%C5%9Fi%2C%20asitli%20bir%20i%C3%A7ecektir. Erişim [07.05.2025]

Sonuç olarak, tarih boyunca birçok hekim, dönemin bilgi birikimi doğrultusunda tıbbın ilerlemesine katkı sağlamış; elde edilen bilgiler hem teorik hem pratik tıp uygulamalarının temelini oluşturmuştur. Bugün ulaşılan modern tıp anlayışı, geçmişin bilimsel birikimi ve deneyimlerinin sistematik olarak aktarılması sayesinde mümkün olmuştur. Sağlık, her dönemde insan yaşamının merkezinde yer almış ve almaya devam edecektir.

Kaynakça

- Osmanlı Tıbbının Kaynakları ve Osmanlı Tıbbına Giriş (https://ahmetagirakca.com.tr/uploads/default/articles/5-Osmanli_Tibbinin_Kaynaklari_ve_Osmanli_Tibbina_Giris.pdf) Erişim [02.05.2025]
- Sabuncuoğlu Şerefeddin <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabuncuoglu-serefeddin> Erişim [02.05.2025]
- Samuel Noah Kramer, Tarih Sümer'de Başlar, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, ss. 86-90.
- Songur, H., & Saygın, T. (2014). Şifahaneden Hastaneye: Sağlık Kuruluşlarının Değişimine Genel Bir Bakış. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(19), 199-212.
- Tabibin Ahlâkı ve Bir Saatte Şifa risaleleri Ebu Bekr Muhammed bin Zekeriyya er-Râzî <https://media.ztbb.org/yayinlar/kitaplar/tabibin-ahlaki.pdf> Erişim [29.04.2025]
- Tıp <https://islamansiklopedisi.org.tr/tip> Erişim [02.05.2025]
- Yâdiâr-ı İbn-i Şerîf https://zeytinburnu.istanbul/wp-content/uploads/2021/10/dokuman_Yadigar-1.pdf Erişim [29.04.2025]

Sağlığın Ekonomisi

İktisat, odak noktasına maddi dünyayı alarak, insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik -sadece bugüne ait olmayan, uzun vadeli bir planlamayı da içeren- bir çabanın incelendiği alandır. Geçmişten günümüze bu çaba üretim ve tüketim faaliyeti olarak iki ana kategoride gelişmiştir. İnsanın çabası, öncelikle hayatta kalabilmek, yaşamın sürdürülebilmesi açısından beslenme, barınma, yer değiştirme, sağlığını koruma, güvenliğini sağlayabilme, üretim faaliyetinin devam ettirilmesi vb. olarak öne çıkmaktadır.

Modern ekonomilerde, bu faaliyet ve ihtiyaç alanları milli gelirin içinde üretim/harcama kategorileri olarak yer almaktadır. Bunlar, dayanaklı/dayanıksız tüketim malları, konut, ulaşım, sağlık, güvenlik, ticaret, eğitim gibi temel üretim alanları olmaktadır. Her dönemde üretim/tüketim faaliyetleri olmasına rağmen, modern ekonomilerde iktisadın taşıdığı anlamda olduğu gibi, kavramlarında da tarihsel olarak bir farklılaşma ortaya çıkmıştır. Örneğin ihtiyacın ne olduğu, sınırlılığı, üretim ve tüketim faaliyetlerinin nitelik ve niceliksel yapısı, iktisadın öznesi olarak insanın dünyası, toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimin neden olduğu üretim yapısı...

Sağlık, iktisadi güvenlik ve maddi anlamda bir tanımlama açısından, çok farklı nitelikler taşıyan bir hizmet sektörü alanını vurgulamaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanmasından öte iktisadi faaliyetin sürdürülebilmesi için bireylerin sağlıklı olması gerekir. Diğer yandan sağlık sektörü kamusal alanın dışında üretildiğinde, yüksek maliyet/fiyat özeliğine sahip olmaktadır. Bu açıdan sağlık sektörü hem hizmet ihtiyacı hem ilaç, teknolojik ekipman malzemeleri düşünüldüğünde oligopol yapısıyla dikkat çekmektedir.

Denilebilir ki, ekonominin sağlığı, bir ölçüde, sağlığın ekonomisinden geçmektedir. Fiziksel ve düşünsel olarak sağlıklı bir toplumda iktisadi faaliyetler daha güvenilir şekilde amacına ulaşacaktır. Sağlık hizmeti modern ekonomilerde talep esnekliği düşük zorunlu bir üretim sektörü olarak yer almaktadır. Bu hizmetin, kamusal bir mal kategorisinde yer alması desteklenmelidir. Sadece piyasa ya da özel sektör tarafından karşılanması, gelir olanakları kısıtlı bir toplumda bireylerin dışlanmasına neden olacaktır.

İktisadi olarak bu durum sadece bireyin iktisadi faaliyetlerini zorlaştırmakla kalmayacak, toplumsal maliyet ve beşeri bir sermaye ve emek gücü olarak bireyin üretimde de yer almaması, milli geliri azaltacaktır. Bu nedenle sağlık sektöründe üretilen hizmet, ekonomilerde diğer üretim faaliyetlerine göre farklı özelliklere sahiptir, diyebiliriz.

İlimler Tasnifi İçinde Tıbbın Yeri

Merak ve hayret, hemen bütün ilimlerin başı olarak gösterilir. Öteden beri hayret ile gözlemlenen, incelenen varlıkların başında gök varlıkları gelir. Dört unsur içinde su, üç hali ile ayrı bir ilgi konusu olagelmiş. Toprak, üzerindikilerle birlikte en ciddi araştırma konularından oldu. Bütün bunların içinde insan, kendi maddi manevi varlığı ile başka bir ilim bahsidir. Hepsinden önce, canlılık ve hareket nedir sorusu ayrı bir mesele olarak güncelliğini devam ettiriyor.

Antik dönem filozoflarının başında gelen Aristoteles (ö. MÖ. 322), incelemelerinin merkezine 'canlı' varlık olarak 'insan'ı aldı. Düşünce sistemi, denilebilir ki, canlılık ve insan üzerine kuruludur. Her şeyden evvel 'can' nedir? Ruh, nefis, tin, can, anima, psyche gibi farklı kelimelerle ifade edilen şey, hava-soluk manasındadır. Nefesin, canın girdiği yere hareket de dahil oluyor. Şu halde hareket varsa can da vardır şeklinde bir düşünce tebellür ediyor. Buna göre hareket, canlılık olgusu ile birlikte değerlendirilmiştir. Batı dünyasında modern dönemde 'can'ın (nefis) ne olduğu tam olarak ölçülemeyince (Dekart sonrası) ilmi çalışmalarda metafizik kökenli 'can', yerine fizik kökenli ölçülebilen unsurlar merkezi konum teşkil ediyor. Burada temel soru şudur: İnsan nedir? Sadece maddi bir yapı mı yoksa bunun ötesinde var kabul edilen nefis/can-lı varlık mı? Yoksa her ikisinin aynı anda bulunması mı? Konu ile ilgili muhtelif ve birbirinden farklı görüşler hâlâ tartışılmaya devam etmektedir. Çünkü bunun bilinç, benlik, zihin, duygu durum, düşünce, ölüm ötesi, sorumluluk ve ahlak gibi pekçok açılımı söz konusudur.

İslam düşünürleri, genel itibarıyla, insanı, nefis + beden bütünlüğü olarak görmüşler ve açıklamalarını bu yönde yapmışlardır. Nefis, ilahi (Rahmanî) kökenli; beden ise maddî temelli olarak değerlendirilmiş, nihayetinde hepsinin mâliki olarak Allah Teâlâ kabul edilmiştir. Buna göre a) Tabiatı (ilm-i tabîî) inceleyen ilimler ki, bunlar; madenler, bitkiler, hayvanlar şeklinde tabiattakileri konu edinen ilimlerdir. İnsanın fizik yönü bu kısma girer. b) Düşünce alanını konu alanlar ki, buna ilm-i riyazî yani matematik alanı inceleyen ilimler. Astronomi (ilm-i hey'e), müzik (ilm-i mûsikî), cebir, geometri (ilm-i hendese) şeklinde ele alınmıştır. c) Varlık (ontoloji) alanını bir bütün olarak inceleyen kısma ilm-i ilahî (metafizik) denilmiştir ki, illet-ma'lûl (sebebepli ilişkisi), İlk Sebep, cevherler (soyut varlıklar), madde-sûret gibi nice konu buraya dahil edilmiştir. Bütün bunlar nazarî/teorik inceleme konularıdır. Bunların pratik/amelî açıdan kişisel ve toplumsal planda yansımaları ahlak, aile, siyaset, hukuk şeklindedir. Dil ve mantık ise hepsi için anahtar konumundadır.

İlimler elde edilmiş açısından metod ve verdiği bilginin güvenilirlik derecesine, ele aldığı konuların varlık hiyerarşisindeki yerine, faydasına göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Teorik/nazarî ilimler ele aldığı konuyu maddeden bağımsız olarak incelerken pratik/amelî

ilimler maddesi ile birlikte incelenmek durumundadır. Demek ki, uygulama sahası söz konusudur. Bu açıdan tıp ile ilgili çalışmaların hem nazari hem ameli yönü vardır. Klasik kaynaklar, mezkûr ilme, daha çok tabii ilimlerin bir alt dalı olarak yer vermişlerdir. Çünkü canlılığın maddi yönünü konu edinmektedir.²⁴ Son dönem düşünürlerinden Salih Zeki Bey, bu ilme aklî ilimler'in 'doğa bilimleri' kısmında fizik ile ziraat ilmi arasında yer vermiştir.²⁵

Bugün için tıp ilmi, kimya, biyoloji (canlı bilimi), nöroloji (sinir bilimi), farmakoloji (ilaç bilimi), hatta duruma göre psikoloji (ruh bilimi) gibi nice ilimlerle birlikte yoluna devam ediyor. Psiko-somatik hastalıklarda olduğu gibi, zihnî süreçler ile bedenî işleyişler arasında doğrudan ilginin olduğu bilinmektedir. Benzer şekilde müzik, hatta çiçeklerle, hastaların terapi edilmesi yöntemi öteden beri bilinmektedir. Sanat, spor ve seyahatin, konuya ilgi duyanlara iyi geldiği tecrübeyle sabittir. Bu açıdan tıp ilmi, özünde insanın maddi yapısını konu ediniyor olsa bile onun manevi yanı ruh ile de bir şekilde irtibatı var görünmektedir. Onun için tıp ilmi, nazarî planda fizik ilimler (ilm-i tabîi) kısmında ele alınmış. Bununla birlikte günümüzde matematik temelli bir yöntemle iş görüyor. Metafizik açıdan ise 'can/ruh'u olan bir varlığı (insan) incelemesi itibarıyla nazarî ilimlerden hemen her biri ile irtibatlı görünmektedir. Uygulamalı ilim olması itibarıyla teoriyle pratiği (nazarî-amelî) kendinde toplamaktadır. Bu açıdan bakılınca tıp, hem ona vâkıf olan tabibin 'insan'ı tanınması açısından hem hayatın vazgeçilmez bir ilmi olması itibarıyla fevkalade önem arz etmektedir.

...

Bir ilim dalı olarak tıbbın ilk defa nasıl ortaya çıktığına dair muhtelif tartışmalar vardır. İnsanın yeryüzünde var oluşu ile birlikte başlatılan bu ilim, felsefe ve peygamberler tarihi ile koşut olarak kabul edilir. Her ne kadar bu alanda geçmiş tarihler açısından Hipokrat (ö. MÖ. 410) ve Galen (ö. 216) gibi meşhur tabiplerden söz edilse bile tıbbın tarihi şüphesiz ki, daha eskidir. Hangi bilgi ile ortaya çıktığına dair soruya cevaben rüya veya ilham ile ilk defa vücut bulduğunu dile getirenler vardır. Bunun yanında insan aklının icadı olup temelinde yine ilham yetisinin tecrübî bilgiye kaynaklık ettiğine işaret edenler de söz konusudur.²⁶ Halk inancında tıp bilgisi ile ön plana çıkan ve Lokman Hekim olarak ünlenen kişi gerçekte hakkında epey muhtelif rivayetler olan bir bilgedir.²⁷ Kur'an'da Lokman Suresi'nde adı geçen ise hekimliğinden ziyade hakîmliği (bilge) ile zihinlerde yer etmiştir.

Tıp ilmi tarih boyunca felsefe ile birlikte hatırlandı. Çünkü bu ilimle ağırlıklı olarak filozoflar ilgilendiler. 'Hekîm' (tabip) ile 'hakîm' (filozof) (حكيم) kelimelerinin aynı yazılışı da bu açıdan dikkate değerdir. Kimya ilmini tıbbın hizmetine dahil eden Ebu Bekir Zekeriya er-Râzî²⁸ (ö. 925), İbn Sînâ (ö. 1037) gibi filozoflar ilk akla gelenler olmakla birlikte filozofların kahir ekseriyetinin tıp ilmi ile bir şekilde ilgilendikleri bilinmektedir. Hekim bedene ârız olan

²⁴ Dimitri Gutas, "İbn Sînâ Devrinde Tıp Teorisi ve Bilimsel Metot", çev. M. Cüneyt Kaya, *İbn Sînâ'nın Mirası* içinde, İstanbul 2010, Klasik Yay., sf. 231, 237.

²⁵ Bkz. Ebubekir Demir, "Salih Zeki Bey - Pozitivist Bilimler Sınıflaması", *Tanzimat Sonrası Türk Düşüncesinde İlimler Tasnifi* içinde, ed. A. Çapku, Konya 2022, Çizgi Kitabevi Yay., sf. 310.

²⁶ Bkz. M. Cüneyt Kaya, "İshâk b. Huneyn ve Târîhu'l-etibbâ'sı", *Felsefe Tıp ve Tarih* içinde, ed. M. Arıcı, İstanbul 2014, Klasik Yay., sf. 19-20.

²⁷ Ö. Faruk Harman, "Lokman", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 27, sf. 205-206.

²⁸ Sigrid Hunke, *Avrupa'nın Üzerine Doğan Allah'ın Güneşi*, çev. S. Sezgin, İstanbul 2017, İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı Yay., sf. 158-159.

hastalıklardan onu korumayı, hakîm/filozof ise akla-düşünceye ilişkin yanlış bilgilerden onu korumayı hedefler. Zaten h-k-m kelimesi köken itibarıyla, olumsuz şeylerden 'asıl olanı' korumaktır. Hâkim (ve hakem), haklıyı haksıza karşı korur. Tahkîm, asıl olanı güçlendirmek demektir. Toplum sağlığı ve devletin düzgün işleyişi açısından filozof İbn Bâcce'nin (ö. 1139) bir toplumda hekim ve hâkimden ziyade hakîmin önemine dikkat çekmiş olması anlamlıdır.

Sanatta Var Olan Şifa

Sanat, insanlık tarihinin sessiz ama en derin izlerini taşıyan bir yol arkadaşıdır. Mağara duvarlarına çizilen ilk imgelerden, yankısı zamanlar ötesine uzanan ezgilere kadar insan; varlığını ifade etmek, iç dünyasındaki fırtınalara anlam kazandırmak için hep sanata sarılmıştır. Bu sarılış, kimi zaman bir resimdeki renk, kimi zaman bir melodideki titreşim, kimi zaman da sözcüklerin arasına gizlenmiş bir dua olmuştur. Çünkü sanat, yalnızca göze ya da kulağa değil; insanın kalbine, zihnine ve ruhuna hitap eder. Onun en kadim işlevlerinden biri de şüphesiz şifadır.

Modern bilim, bu kadim sezgiyi bugün "sanat terapisi" adı altında kavramsallaştırmakta; sanatı yalnızca estetik bir üretim biçimi değil, aynı zamanda bireyin ruhsal ve fiziksel iyiliğini destekleyen bir tedavi aracı olarak da ele almaktadır. Sanat terapisi; kişinin içsel çatışmalarını anlamlandırmasına, bilinçdışı duygularını açığa çıkarmasına, söze dökemediğini resim, ritim ya da hareketle ifade etmesine olanak tanır. Özellikle son yirmi yılda yapılan araştırmalar, sanat terapilerinin duygusal dengeyi sağlama, kaygıyı azaltma, özsaygıyı artırma ve sosyal becerileri geliştirme gibi çok yönlü katkılarını ortaya koymuştur.²⁹

Zira insan, başlı başına bir sanat eseridir ve sanattan bağımsız var olması düşünülemez. Beş duyu organıyla algıladığı her unsur -bir melodi, bir koku, bir tat ya da bir manzara- ruhsal bir yankı uyandırır. Özellikle sözsüz ifade biçimlerinin, bireyin bastırıldığı ya da tanımlamakta zorlandığı duyguları yüzeye çıkardığı; bu sürecin de psikolojik bir rahatlama sağladığı gözlemlenmektedir.

Sanat terapilerinin alt dallarından biri olan müzikle terapi üzerine yapılan çalışmalar, sanatın yalnızca ruhu değil bedeni de etkilediğini göstermektedir. Müzik terapisinin kalp rahatsızlıkları, nörolojik bozukluklar, depresyon, afazi gibi hastalıklarda sağlık açısından olumlu etkiler sağladığı bilimsel bulgularla desteklenmiştir. Tüm sanat biçimleri içinde sesin, insan hayatıyla en erken ve en derin ilişki kurduğu görülür. İnsan henüz anne karnındayken ses ile tanışmakta; annesinin sesini işitmekte, dış çevreden gelen seslere tepki vermekte ve bu şekilde dil öğreniminin temellerini atmaktadır. Bu nedenle, ilk öğrenilen dile 'anali' denmesi anlamıdır. İnsan hayatı sesle başlamakta ve yine Kur'an' ı Kerim'de belirtildiği üzere ses ile diriliş gerçekleşmektedir. Bu bağlamda:

"Sûr'a üfürüldüğü zaman..." (el-Müddessir, 74/8)

"Sûr'a üfürüleceği gün, biz suçlu günahkârları morarmış olarak diriltip huzura toplarız." (Tâhâ, 20/102)

²⁹ <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/03/SANAT-VE-SAGLIK.pdf> (Erişim Tarihi:17.04.2025).

"Sûr'a üfürülmüştür. Bir de bakarsın ki kabirlerinden çıkıvermişler, Rablerine doğru süratle akın etmektedirler." (Yâsîn, 36/51)

Bu gibi ayetler, sesin sadece fiziksel değil, metafizik bir güç taşıdığını; yaratılış ve diriliş gibi iki uç gerçeğin de sesle bağlantılı olduğunu gösterir. Modern tıp araştırmaları da bu derin sezgiyi doğrular. Yüksek şiddetteki seslerin kalp atış hızını ve tansiyonu artırdığı, yavaş ve melodik müziklerin ise gevşeme sağlayarak stres düzeyini azalttığı bilinmektedir. İşte bu bilgi, geçmişte Osmanlı hekimlerinin sesin tedavi edici gücüne yönelmesini daha da anlamlı kılmaktadır. 15. yüzyılda Osmanlı darüşşifalarında ruh hastalıkları, müzik ve su sesiyle tedavi edilirdi. Aynı dönemde Avrupa'da akıl hastaları "şeytan tarafından ele geçirilmiş" sayılarak yakılırken, Osmanlı'da onlara su gibi ses de bir ilaç olarak sunulmuştu. Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**'sinde hekimbaşlarının, hastaların kalp ritmini çeşitli makamlarla test ettiklerini ve her birey için en uygun tedavi melodisini belirlediklerini aktarır.³⁰

Osmanlı müzik terapisi geleneğinde her makamın farklı bir ruhsal ya da bedensel etkisi olduğu kabul edilirdi. Gevrekzâde Hasan Efendi'nin kaleme aldığı **Emrâz-ı Rûhâniyyeyi Negaamât-ı Mûsikîyye** adlı eser, bu etkileri ayrıntılı biçimde tanımlar:⁵

- **Hüseynî Makamı:** Ferahlık verir, özgüveni artırır. Otizm ve spastik bozukluklarda olumlu etkiler sağlar.
- **Uşşak Makamı:** Kalp, karaciğer ve mide rahatsızlıklarında kullanılır.
- **Nevâî Makamı:** Kadın hastalıklarının tedavisinde ve hüznün giderilmesinde etkilidir.
- **İsfahan Makamı:** Zihni açar, zekâyı keskinleştirir, hafızayı güçlendirir.
- **Rast Makamı:** Akıl hastalıkları ve felç tedavisinde destekleyici bir işlev görür.³¹

Bugün sanat, geçmişte olduğu gibi ruhun dili, bedenin ilacı olmaya devam etmektedir. Birey, sanat yoluyla yalnızca ifade bulmaz; aynı zamanda kendini iyileştirir, yeniden inşa eder. Dr. Grebene'nin şu sözleri, sanatın bu yönünü çarpıcı biçimde özetler: "Müziğin insan organizmasını etkileyen çok açık ve belirli bir psikofizyolojisi vardır. Bundan ötürü ruhsal tedaviler arasında yer alması pek tabiidir. Müzik ve ses, bütün şekilleriyle her şeyden önce insanın duygusal hayatı üzerinde büyük etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir."³²

Çünkü sanat, insanın yaradılıştan gelen en derin ihtiyaçlarına hitap eder; anlam arayışı, ifade, bağ kurma ve şifa... Ve bu dört unsurun birleştiği yerde sanat, yalnızca bir araç değil, bir iyileşme biçimidir.

³⁰ <https://www.ekitap.com/evliya-celebi-seyahatname> (Erişim Tarihi: 20.04.2025).

³¹ <https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2018/04/11/musikiyle-gelen-sifa/amp> (Erişim Tarihi: 20.04.2025).

³² <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/801765> (Erişim Tarihi: 20.04.2025).

Çevre ve Sağlık

“Doğa ile savaş halindeyiz. Eğer kazanırsak, kaybedeceğiz.” Sanırım çevre ve sağlık konulu bir yazı için en iyi başlangıç bu cümle olurdu. İnsanlığın en uzun soluklu savaşı olabilir bu; aynı zamanda en çok zarar aldığı ve alacağı... Doğa ile neden savaşırız? Bize çevremizde yarar sağlayan bir varlığı neden karşımıza alırız? Bu soruya cevap olarak eğitimsizlik ve rant sağlamak gibi temel birkaç neden sayabiliriz. Çok basit örneklerle bu cevapları destekleyebiliriz. Eğitimsizlik konusunda yere çöp atmak önemsiz bir eylem gibi görünse de bir kişinin çöp atması milyonlarca kişi ile çarpıldığında ortaya ciddi bir sonuç çıkar. Normalde piknik yapmak için gidilen bir yeşil alanda bırakılan bir çöp bile yangına sebebiyet verebilir. Canlı olarak bir orman yangını sonrasını görme tecrübesinde bulundum; oluşan manzara, hafızamda silinmeyen birkaç görüntüden biridir.

Çöp atma eğitimi ilkokul ve liselerde, sivil hayata oranla daha dikkat edilen bir konudur. Ancak bu konuda en başarılı bulduğum yerler, askeriyeler ve kolluk akademileridir. Buralarda genelde yeşillendirmeye de önem verilir. Eğitimsizlik başlığında çöp atma konusu gözlerden uzak bir konumda olsa da istenmeyen ciddi sonuçlar doğurur. Bir diğer başlık olan rant sağlamaya baktığımızda, en büyük ve önemli örneklerden biri denize nazır yeşil alanların otel veya villa tarzı yapılara dönüştürülmesidir. Tabii ki buraların yapımı için mevcut yeşil alanların yok edilmesi durumu söz konusudur. Bu yerlerin nasıl yapımına izin verildiği ise sorgulanmaya pek de açık görünmüyor. Rant sağlama işinin şehirlerde yoğun olması çok üzücüdür. En üzüldüğüm şehir, sürece geç vakitte şahit olsam da, Bursa’dır. Bursa’nın “Yeşil Bursa” olarak bilinen halinden artık eser kalmadığını görmek, konu üzerinde dil tutulmasına sebep oluyor. Bu durumun nedeni olarak yoğun nüfus, şehirleşme, gelişme, teknoloji gibi sebepler gösterilip meşrulaştırılıyor fakat vicdani olarak öyle olur mu, bilemiyorum.

Bu bahsettiğimiz konular, çevre ve sağlık açısından çok küçük bir alanı kapsar; fakat hiç konuşmaktan iyidir. Bu ve benzeri konuların sürekli gündemde tutulması gerektiği kanaatindeyim. Çevremize gösterdiğimiz özenin bize sağlıklı hayatlar olarak döneceğinin bilincinde olmamıza rağmen, kayıtsız bir toplum olarak uzun vadede yaşayacağımız sorunları göz ardı ediyoruz. Çevrede yaşanan bu olumsuzluklar, doğrudan sağlığımızı olumsuz etkiler. Örneğin Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerdeki hava kirliliği herkesin malûmudur ki, buralarda yaşam kalitesi ciddi anlamda düşüktür. Aynı şekilde su kirliliği de bölgede yaygındır. Bölgedeki insanlar çevre anlamında kötü şartlarda yaşamak zorundalar.

Ülkemize bakacak olursak, durum o kadar kötü olmasa da çok iyi de denilemez. Mesela son yıllarda Marmara Denizi’ndeki müsilaj sorunu hâlâ çözülebilmemiş değil. Ya da Konya’daki obruklar, yer altındaki suyun da biteceğini gösteriyor. Bilinçsizce çekilen sular, bölgedeki yaşam alanlarına yaklaşmış olan büyük obruklara sebebiyet veriyor. Bir başka örnek, Akşehir Gölü’nün tamamen kurumuş olduğunu söylesek, yalan olmaz.

Hormonlu gıdalar, mevsiminde olmayan meyveler sofralarımıza gelerek faydadan çok zarar olabiliyor. Allah'ın yarattığı doğal dengeyi koruyamıyoruz.

Bu şekilde olumsuz birçok şey sayabileceğimiz gibi gerçekleşen ve planlanan birçok güzel hareket de vardır. Umudumuzu diri tutmak için konuşmalarımızda dillendirip hatırlamak ve bunları artırmak önemlidir. Bununla ilgili Çevre ve Şehircilik Bakanlığının projesi olan Türkiye Çevre Ajansı önemli atılımlar yapmıştır. Mesela sıfır atık yönetimi, depozito yönetim sistemi, yeşil sertifika, deniz kirliliği denetimi gibi konularda çalışmalar vardır. Bunları yukarıda belirttiğimiz sorunların sonunu getirmek ya da azaltma çabaları olarak görebiliriz. Bunun haricinde 2019'da genelge ile 11 Kasım'ın Milli Ağaçlandırma Günü olarak kutlanması en iç açıcı gelişmelerdendir. İlk kutlamada üç bin kişinin katılımıyla 1 saatte 303150 fidan dikimi ile en fazla fidan dikme Dünya rekoru Çorum'da olmuştur. Ülkemizin böyle bir projeye bilinmesi ayrıca mutluluk vericidir. Çevremizi ve sağlığımızı korumak için özenle çalışmalıyız. Vatandaşlık görevi bilincinde hareket ederek geleceğimize güzel yarınlar bırakabilmeyi ümit ediyorum.

...

Akşehir Gölü'nün 1984 ve 2021 yıllarındaki iki farklı görüntüsü:

Bursa'nın geçmişi ve bugünü:

Sanat:

Büşra KARATAŞ

Ağaçlar ve Çiçekler

Her köşe başında
Bir Kurumuş dal göğe uzanır.
Tomurcuklar ki, baharın nişanesi,
Nergis, lale, şakayık ve manolya,
Peşi sıra doğarlar hayata.

Toprak uyanır, içinden nebat yeşerir.
Her şey yeniden can bulur.
O'nun kudretiyle diriliriz.
Ve çiçeklenir bir ağaç,
Umut dolar içimiz.

Ilık ılık esen meltem rüzgarı
Binbir çiçek kokusu taşır bize.
Dolaşır vadileri, tepeleri, dağları,
Bir derûnî huzur saklıdır sesinde,
Rengarenk kırlarda, çayırdaki çimende.

Ulaştıkları her diyara taşırlar selamımı,
Göğün en derin mavisindedir özlemin adı.
Çiçek açsın etrafta her mevsim,
Dallarda yeşeren çiçek tomurcukları,
Yaprakların çağılısına karışır sesim.

Şarkılarını söyler kıyıya vuran dalgalar.
Bir kırlangıç öter, yeni günün şafağında,
Güne uyanıp telaşa gark olanları selamlar.
Bir güzel neş'e, bir ferah sevinç,
Umut ile yoğrulan dualarda.

Söyleşi:

ŞİİR ve ŞAİR ÜZERİNE

Bismillahirrahmanirrahim

Suzan BEKEN: Değerli Hocam, merhaba. Söyleşiyi kabul buyurduğunuz için teşekkür ediyorum. Öncelikle Şair Şeref AKBABA olarak sizi tanımak istesek, şiire nasıl başladığınızdan bahseder misiniz?

Şeref AKBABA: Bugünleri bize bahşeden Rabbimize hamdolsun. Bu bir nimet-i ilahidir, sizlerle bugün şiiri konuşuyoruz, dergiyi konuşuyoruz. Sanat-edebiyat mahfilinde daha ileri şeyleri konuşacağız. Şöyle söyleyeyim; Rahmetli Cahit Zarifoğlu bir şiirinde "İsmimin baş harflerinde kimliğim, başışlanmamı dilerim" diyor. İsmimin baş harfleri Abdurrahman Cahit Zarifoğlu, ACZ... O, öyle diyor. Onun söylemi bize örnektir. Haliyle, kendimizle alakalı öz geçmiş takdimi beni hep utandırmıştır. Tevafuk oldu; dün dergimizin (Ay Vakti) yayın yönetmeni Selami Şimşek Hoca, Cahit Zarifoğlu'nun Maveria dergisinde, çeşitlemeler adı altındaki değerlendirmelerinden benimle alakalı yazdıklarını gönderdi. O zaman internet yok, mektupla iletişim kuruluyordu. Yazı gönderiyorsunuz bir ay sonra çıkacak ve Cahit Zarifoğlu ne diyecek diye bekliyorsunuz. Selami Hoca da kitabı almış ilgili bölümü bana göndermiş. "Siz deneme ve

şiiir yazıyorsunuz, deneme göndermişsiniz Zarifoğlu da denemelerinizi beğenmiş ve devam edin demiş ” dedi. El-Hak, doğrudur. Siz şiiiri sordunuz ben deneme örneğiyle cevap verdim. Ay Vakti’nde genelde deneme ve şiiir yazdım yirmi beş senedir. Evet şiiir, denir ya, rüyalarımızın sarı buğdayı. Şiiirin farklı bir mecrası var. Denir ki, “Herkes şiiir yazar ama şairler otuz yaşımdan sonra da şiiir yazar.” Neden herkes yazar? Her insanın duygusu var, hüznü ve sevgi atmosferinde kalemi alır çoğu insan bir şeyler yazar. Toplumumuz için, üçte ikisi şair olan bir millet denir. Hal böyle olunca geçmişte birçok insan duygularını şiiirle ifade etmiştir. Şiiirler yazmış, ajandasına kaydetmiştir. Ya çeyiz sandığında ya bir ajandanın içinde herkesin yazdığı üç beş kıta şiiir vardır. Çünkü duygu toplumuyuz. Duygularımız çoğu zaman aklımızın hep önünde gidiyor. Kimi konularda subjektif davranmamızın sebebi de bu olabilir. Biri bize geldiğinde duygularımızdan bir kapı aralıyor, ister istemez etkileniyoruz. Öğrencilere, genç kuşaklara tecrübeme dayanarak hep söylüyorum; etkilenin, ama ölçerek-tartarak kabul ya da reddedin. Büyüklümüz hayati konularda ani kararlar vermememizi, düşünerek, birkaç gün kendimize zaman tanıyarak ve ehliyle istişare ederek karar vermemizi önerirlerdi. Bizler muhabbet duymayacak mıyız, duyacağız ama kendimizi frenlemesini bileceğiz. Ölçülü olacağız.

Sorunuza somut olarak cevap vereyim. Birçok şair gibi kendim okuduğum şiiirler yazmaya başladım. Ne zaman, ortaokul sürecinde. Akrostiş şiiir yazan bir arkadaşımda şiiirini bize okudu. Ben de yazabilir miyim diye sordum. Şiiiri ders kitaplarında, bizim için ulaşılmaz olan şairlerin yazacağı düşüncesi hakimdi. Yazdım, bezedim, okudum, yırttım, kimseye göstermedim. Sonrası lise son ve devamında yerel gazetelerde, mübarek gecelerle alakalı ve İstanbul’da yayınlanan Sur Mecmuası’nda hece ile yazılmış şiiirlerim yayınlanmaya başladı. Uzaklaştım, yakınlıştım. İy bir okurdum ama şiiir odasında kalmayı ve pişmeyi çokta beceremedim. Kabiliyet alanımdaki süreç uzun yıllar sağlıklı yürüdü diyemem. Yıllar sonra şiiire döndüm ve kendi şiiirimi yazmaya başladım. Fetret devri uzun sürdü. Kendi şiiirimi zor buldum, o yüzden yazabildiklerimi yazdım ama hâlâ yolun başındayım gibi bir algı var bende. Yazacak mıyım bilmiyorum. Bir gün kapılar açılacak diye sabırla bekliyorum.

BEKEN: Kıymetli Hocam. Şiiir daha çok duyguların tercümanı olarak ifade edilir. Düşünce de kendini şiiirle ifade edemez mi?

AKBABA: Şiiir’de telkin ağır basar. Elbette anlamsız şiiir olmaz. Bir Arap atasözüne atfen ‘manası şairin karnındadır’ derler. Kendi ikliminde bir anlamı vardır, bir kimliği vardır. Bunlarsız olur mu, elbette olmaz. Karışık kelimeler buketi değil, özgündür, özlüdür şiiir. Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Niyazi Mısıri vb... Veya divan edebiyatımızın o şuh eserlerine bakın. Halk edebiyatının yetkin isimleri Karacaoğlan, Dadaloğlu vb. dillere pelesenk olmuş şiiirlerine bakın. Aradığınız ne ise bulursunuz. Geçtiğimiz günlerde bir yazı okurken gözüme çarptı. Ne güzel betimleme “mezarımı yol üstüne kazsınlar/ yar geçerken belki bana can gelir.” Her dönemden şairleri kastederek söylüyorum. Her birileri mısra-i bercesteler bırakmış. Şiiir antolojilerine bakın görürsünüz. Örnekler veririm, ama kısıtlanmış oluruz. Duygu ve düşünce harmanıdır ve bize çok şey anlatırlar. Günümüzde de mısra-ı berceste olan şiiirler yazılıyor. Hangi şiiirin yarınlara kalacağını bilemeyiz. Sanatın kendine has bir kimliği vardır. Bu, şiiir için de geçerlidir. Bu has bahçeye önümüzü ilikleyerek girmeliyiz.

BEKEN: Milattan önce yaşamış olan Platon (MÖ. 322), *Devlet* isimli eserinde şairlere hiç de iyi gözle bakmaz.

AKBABA: Onu bilemem. Şunu ifade edeyim. Kur'an'da da "Şairlere ancak yoldan çıkmışlar tabi olur!" (Şuarâ-224) şeklinde bir ayet var. Kalbi ve akli ifsad eden şairler içindir bu mesaj. Allah'ı inkâr eden, isyan eden şairler içindir Rabbimizin buyruğu. Yoksa ehl-i kible, ehl-i İslam olan insanlar için bir şey söylenmemiştir. Hassan b. Sabit, Peygamberimizin şairidir. Birçok kez tanık olduğum şeydir, bu ayeti okuyup kendince menfi söylemler üretenler, bir yerlerde konuşurken Mehmet Akif'ten dizelerle süslerler konuşmalarını... el-İnsaf. Ayrıca tasavvufta şiirin ayrı bir yeri vardır. Şair diyor ya "Bu cadde çıkmaz sokak..." Onu tatmayan bilmez diyelim. Kur'an'ı Kerim'de Şuarâ Suresi var. Kur'an, Müslümanların rehberidir. Fesahat ve belagatiyle de ehl-i kelim ve kalemin beslediği kaynaktır. Kadim kültüre dair bir kazanımdır ve bilinmesi için önerimdir. Sezai Karakoç'un edebiyatımıza kazandırdığı müthiş bir şaheser var. *İslam'ın Şiir Anıtlarından*. Her gencin okumasını isterim, çünkü bir usta kalem onları günümüz diliyle bugüne kazandırmıştır. Girin bu bahçeye, duvar arkasından bakmayın, o vakit gülşeni göreceksiniz.

BEKEN: Fuzûlî, hayat hikayesinde şiire başlamadan önce ciddi bir medrese eğitimi aldığını, mühendislik ve tabiat bilimi okuduğunu söyler. *Matlau'l-itikad* isimli eseri ise felsefi kelami bir metin. Kendisi, bu tür eğitimi almadan şiire başlayanların şiirini, temeli olmayan duvara benzetir. Gerçekten şiirde sahiciliği yakalayabilmek için tabiat ve matematik bilmek önemli midir? Ya da şiir, diğer ilimlerle bütünlüklü bir yapı mıdır?

AKBABA: Şahsi kanaatimi söylüyorum, ihmal ettiğimiz matematik bizim için önemlidir. Ay Vakti dergisinin son sayısında da "Divan Şiirinde Matematik" diye bir yazı var, onu da herkese okumasını tavsiye ederim. Matematik, bilim, dil, tarih, felsefe bizim için önemlidir. Her sorulduğunda söylüyorum. Şair, hikâye ve deneme yazarı, roman yazan ve akademik çalışmalar yapanlar, sadece kendi alanlarıyla alakalı okumalar yapmazlar. Roman yazan sadece roman okumaz. Kur'an'ı da okur, hadisleri de okur, tefsirleri de okur. Her alandan okumalar yapar... Fakat alanıyla ilgili seçici olarak okur. Çünkü bununla ilgili bir şeyler üretiyor. Haliyle, sınırlamamak lazım. Bir de işin hikmet yanı var, ona da değinelim. Aşık Veysel hangi kütüphanede hangi tefsiri, hangi fıkhı, hangi felsefeyi okumuş. Anadolu'nun köylerinde bir ozan... Toprağı anlatırken onun dilinden anlatıyoruz. "Benim sadık yârim kara topraktır" demiş. Yüzyıllardır bu coğrafyayı besleyen bir medeniyet pınarımız var Yunus Emre... Medreseler dolusu kitap mı okumuş? Orası meçhul, bilmiyoruz. Ama bunu şiir yazarlar okumasın anlamında söyleyeyim, genelleme için söylüyorum.

Siz ilim sahibi olursunuz şiir yazarsınız, biri de hiç okumamıştır, ona da hikmet verilmiştir, o da yazar. Yok mu? Yüzlerce örneği var ama sınırladığımız zaman sıkıntıya girmiş oluruz. Ben aynı şeyleri söyleyecek olsam, desem ki siz geniş kapsamlı bir tefsir okumadan şiir yazarsanız bu şiir, şiir değildir. Bu tanı doğru değildir. Okumuş olmayabilir ama kişinin duygu pınarı vardır. Duygu pınarı akıyorsa o su yolunu bulur. Mesela, Ömer Nasuhi Bilmen *İstîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*'nun yazarıdır. Tefsiri var, ilmihali hala aşılammış bir eserdir. Çok bilinmeyen bir şey daha var. *Ahlak Lügatçesi* diye bir kitabı var, o kitapta her bir kavramın altına divan şiirinden bir şiir koymuştur. Birçok şiiri de kendi yazmıştır. Farsça bir şiir kitabı da var,

şimdilerde basıldı. Kitabın üzerine de “para ile satılmaz” diye not düşmüş. Çünkü alanda iddialı pozisyona düşmemek için, eşine dostuna hediye etmiş. Zirve bir insan... Hem ilk sorunuza hem son sorunuza cevap için söylüyorum, şiirin haramiyeti olsaydı Ömer Nasuhi Bilmen yazmazdı. Sınırlamamak, şartlandırmamak lazım.

BEKEN: İlimler içinde dil ve edebiyat denilince aklımıza gelen ilk unsurlardan biri, şiir oluyor. Şiir, dilin gelişmiş hali midir yoksa dil, şiirle mi gelişir?

AKBABA: Dil, şiirle gelişir. Edebiyatın bütün alanlarıyla gelişir. Sanata öyle bakmak lazım. Öyle ki, şiirlerin görücüye çıktığı yer edebiyat dergileridir. Sanat-Edebiyat dergilerinin kalitesi yayınladığı şiirlerle de ölçülür çoğu zaman.

BEKEN: Şiir bir ihtiyaç mıdır? Yoksa yazmasam olmaz kabilinden vakti gelince mutlaka kendini ortaya koyan bir hal midir?

AKBABA: Hepsi. Söylediklerinizin hepsi... Yani yazan adam nasıl duracak? Kalem durur mu? Kalem dursa, yüreğiniz durmaz. Değil mi? Yüreğiniz dursa, sosyal olaylar sizi tetikler bir yerlere götürür. Onun çaresi yok. Ama yazmasak olmaz. Kimin için bu? Şairler için... İhtiyaç mıdır? İhtiyaçtır. Son elli yıldır yaşananlar ki, Bosna’da, Halep’te, Gazze’de, Doğu Türkistan’da vs. Ekonomik krizler, depremler ve diğer sosyal olaylar (velud olmak isterdim). Bunları gelecek kuşaklara aktarmak, geleceği aydınlatmak için şairlere iş düşüyor. Mehmet Akif’in yazdığı “Çanakkale Şehitlerine” şiiri gibi... Her sene Akif’in şiiri ile kutluyoruz Çanakkaleyi. Demek ki, şiire ihtiyaç var. Onunla başlıyoruz, İstiklal Marşı mesela... İyi ki onunla başlıyoruz.

BEKEN: Şiirde bir ölçü olarak aruz ve hece vezinleri var. Serbest yazılan şiirler için ne dersiniz? Şiir mi, nesir mi, yoksa bir sentez mi? Çünkü vezinli şiirler genelde bestelenip müziğe dönüşmüş. Serbest şiirlerden de bestelenenler var ancak vezinli-ölçülü olanların etkisi sanırım daha dikkate değer. Bilindiği üzere sanatlar, göz ve kulak gibi iki unsur üzerine inşa edilir. Bu açıdan şiirde ölçü ve ahenk birinci derecede önemli midir sizce?

AKBABA: Dönemlere iyi bakmak lazım. Aruz, bir dönemin şiiridir. Hece, bir dönemin şiiridir. Bugün aruzla, heceyle duygularını ifade edecek, o yazılanlardan daha güçlü bir yol bularak bir çıkış yapacak biri varsa o şiirle devam edebilir. Bir sıkıntı yok. Özellikle lise ve üniversite eğitimi sürecinde okutulanlardan hareketle eli kalem tutan kimi kabiliyetler bu yola giriyor, yeni ile yolları kesişmeyince orada kalıyorlar. Lakin, serbest şiirin imkanları daha geniş olduğu için günümüzde şairler serbest şiirin imkanlarını kullanarak şiirler yazıyorlar. Oradan bir yol bulmaya çalışıyorlar. Örnekleri çok. Rahmetli Erdem Bayazıt’ın “Sana, Bana, Ülkemin İnsanlarına Dair” şiiri. Serbest vezinle yazılmış, tadı damağındadır okuyanların. Öncü Sezai Karakoç’un okunan şiirleri de örnektir. Hadi bizim ‘Kehribar’ı da dinlesinler. Hece ve aruzla yazılanlardan besteler yapıldığı doğrudur. Eee, Yunus olmak kolay değil...

BEKEN: Tarihte iz bırakmış şairler ve şiirleri var. Yedi Askı (Muallaka-yı Seb'a), Kaside-i Bürde, Endülüs'e Veda, İstiklal Marşı gibi. Gerçekte bu tür şiirlerin doğuşu için büyük hadiselerin olması mı gerekiyor? Bunları nasıl açıklamak gerek?

AKBABA: Büyük hadiseler günümüzde sayısız. Her gün yeni bir olayla karşılaşıyoruz. Bunlara dair şiirler yazılıyor ve yazılacaktır. Coğrafya boş değil. İstiklal Marşı nasıl doğdu? Milli Mücadelenin sonunda. Örnekleri çoğaltabiliriz. Sebepsiz, durduk yere bu tür eserler yazılmaz. Yedi Askı, evet... O toplum kendi ikliminde edebiyatın zirveye çıktığı bir toplum. Orda şiir yarışmalarında yedi tanesi seçilip Kabe'nin duvarına asılıyor. Şunu da müşahede ediyoruz, yok denen o toplumda okuma yazma varmış. Yukarıda ifade ettim, özet olarak söyleyeyim, diğer alan çalışması yapanlar gibi, şairler de kendi çağından sorumludur.

BEKEN: Şiir vadisine girmek isteyenlere neler tavsiye edersiniz? Mesela yakın tarihte hangi şairlerin şiirleri sizce okunmadan olmaz?

AKBABA: Şu isim, bu isim diye sınırlamamak lazım. Günümüzde popülizm cirit atıyor ortalıkta. Çivi çiviye söker derler. Doğru isimleri, doğru eserleri kişinin kendi keşfederek okuması gerekir. Sonra da okuduklarını içselleştirerek devam etmesi. Kelime haznesini zengin olması lazım ki, yazan insanlar üretirken ortaya iyi ürünler koyabilsinler. Hasılı, nitelikli eser, nitelikli okuma ve nitelikli ürün. Bir ömür Kur'an-ı Kerim'i anlayarak okumayı asla ve asla ihmal etmeme.

BEKEN: Günümüzde dijital devrim, acaba yetişmekte olan neslin hayal gücünü olumsuz mu etkiliyor? Onların, tabiatı, tarihi inceleyip hayal kurmaları önünde ciddi bir engel midir? Bu gidişatı nasıl değerlendiriyorsunuz?

AKBABA: Hayal gücümüzü artıran önemli faktörlerden biri az önce de bahsettiğim nitelikli okumalardır. Şahsi kanaatim, dijital de olsa kitap azizdir ve okunmaya devam edecektir. Teknoloji araçtır. Matbaa, gazete, radyo, tv, bilgisayar teknolojileri, sanal âlem ve özellikle kuşatıcılığıyla sosyal medya. Yapay zeka ve robotlar dünyanın eşliğindeyiz. Tarihi süreçte her birinin diğerini yok edeceği tezi devreye sokulmuştur, kimi değişimlerde olmuştur da. Kimi matbu gazeteler 90'lı yıllarda yedi yüz binli satışı zorluyorlardı. Şimdi gazeteler sanal âlemde ve bayiden alınmıyor. Şunu demek istiyorum, araçla amacı karıştırmamak lazım. Teslim olanlara diyecek bir şey yok, kendi gelişimleri için kullananlar, ölçülü ve bilinçli olanlar dijitali de kendilerini geliştirecek, faydalanacakları bir şekilde evirirler. Zayıf var tabi ki, otokontrolle her insanın ihtiyacı var. Zaman ve beden emanettir, emaneti korumak lazım. Ne mutlu koruyabilenlere. 'Hayal' ve 'ufuk'la alakalı mahrumiyeti, ilgili alan ne ise, o alanda çalışma yapanlara bırakıyorum. Hayatın bütünü içinde kazandım sandığımız nice şeylerin içinde öylesi değerli kayıplarımız var ki, fark ediyoruz, ama atı alan Üsküdar'ı geçmiş oluyor. Son söz olarak şunu ifade edeyim, hakikatle hemhal olunamayacaksa, göz ve gönül boyayan her şey bâtıdır. Ve's-selamu a'lâ menittebea'l-Huda.

BEKEN: Çok teŖekkür ediyoruz Kıymetli Hocam. Bizim için de feyizli ve bereketli bir söyleŖi oldu.

AKBABA: Rica ederim. Baki selam.

Biyografi:

Ahmet ÇAPKU

SÜTÇÜ AYŞE TEYZE*
(Ayşe TOPALCI)

“Hele düşün devr-i Âdem’den beri
Neler gelmiş geçmiş, say deli gönül”
(Ruhsatî)

Çocukluk dönemi hafızası ne kadar canlı ve berraktır. Oraya nakşedilen şekiller, taşta kazınmış yazı gibidir. Rüyalarımız bile çocukluğumuzun geçtiği yerlerle ilgilidir çoğunlukla. Çocukların şenlikli ve cıvıltılı dünyasında ömür sürenler bahtlı kişiler olsa gerek. Özellikle onların zihin dünyası ve muhayyilesinde iyilik ve insanlık adına güzel izler bırakanlar kendilerini (mânen) ölümsüzler defterine yazdırmış kişilerdir sanırım. Sütçü lakabıyla tanınan Ayşe Teyze bunlardan biridir.

---

* Bu yazının hazırlanmasında görüşlerine başvurduğum Halil ve Elmas Topalci, Celal Topalci, İbrahim Topalci, Mustafa Çaya, Tahsin Aydın, Hasan Kınalı'ya müteşekkirim.

Fizme’de Balakçıoğulları denilen bir ailenin Mehmet-Ayşe çiftinin çocuğu olarak 1913’lü (nüfusta 1930) yıllarda dünyaya gelmiştir. Zorluk ve fakirlik yılları. Kumru’da (Kadıncık Mah.) Saraytepesi mevkinde oturan Mazhar Efendi ve Saime Hanım’ın yanına evlatlık olarak verilir. Çocuğu olmayan Saime Hanım, küçük Ayşe’yi evladı olarak büyütür, yetişmesine özel itina gösterir.³³ Mazhar Efendinin yanında onun günlük işlerini yapan Yusuf (Topalcı) Efendi³⁴ ile büyüklerinin delaletiyle evlenirler. Ayşe Hanım on sekiz, kocası yirmi yaşlarındadır. Bu evlilikten (yaş sırasıyla); Fatma, Mahmut, Emine, Halil, Kemal, Kâtibe, Cemal ve Celal isimlerini verdikleri çocukları dünyaya gelir.

Yusuf Efendi yaklaşık yirmi yıl kadar Mazhar Efendinin yanında çalışır. İlerleyen süreçte kanser illeti sebebiyle vefat eder. (Nüfus kaydında v. 10.12.1959). Geride gözü yaşlı bir eş ile sekiz çocuk, ödenmesi gereken hayli borç vardır. Ayşe Teyze, gerek çocukluk gerek orta yaşlarında hayatın çilesi ile karşılaşmıştır. Yanlarında büyüdükleri Mazhar Efendi İstanbul’a gitmiş, geride kalan tarlayı Yusuf Efendiye satmıştır. Onun için evleri, Kumru Saraytepesi denilen yerdedir.

Ayşe Hanım ev ve tarla işlerinden geriye kalan vaktini değerlendirmek için çarşıya (Kumru) iner. Devlet dairesinde çalışan hakim, savcı, müdür, öğretmen gibi memurların ev temizliklerini yapmaya başlar. Böylece nice önde gelen kişinin aileleriyle de tanışmış olur. Titizliği, gayreti, dürüstlük ve samimiyeti ile gönüllerde yer eder. Oradan elde ettiği küçük maddi birikim ile hem çocuklarını yetiştirmeye çalışır hem üzerine kalan borçları ödemeye başlar. Bununla birlikte daimi bir iş arayışı içindedir. Durumunu temizliğe gittiği evlerdeki bayanlara da dile getirmiştir. Konuyu oğlu Celal Topalcı Beyden dinleyelim:

“Annem hakim, savcı, öğretmen gibi memurların ev temizliği işlerini yapardı. Milli eğitim müdürü vardı Ordulu Mehmet Aksoy. Onun hanımı vardı ve onlar candan insanlardı. Annem oraya gitmiş. Onun küçük oğlu ile ilgilenirdi. Anneme ‘anne’ derdi. Orada temizlik yaparken Semiha Hanımteyze anneme sormuş ne yapıyorsun diye. Annem de anlatmış. Öğlende kocası yemeğe gelince annemin durumunu dile getirmiş kocasına. Sekiz yetimi var, borçları var demiş. Kocası da ben bir bakayım demiş. On gün sonra hanımına ‘Müjde! Ayşe Teyze için bir iş kapısı açıldı demiş.”

O zamanlar bugünkü Belediye binasının yerinde bulunan Atatürk İlkokulu’na bir hademe alımı yapılacaktır. Girişimler netice verir ve Ayşe Teyze ellili yaşlarında,³⁵ 1960’lı yıllarda Kumru Atatürk İlkokulu’na hizmetli olarak girer.

Artık devlet işi ön plana, diğerleri duruma göre ikinci plana kalmıştır. O dönemde Marshall yardımları adı altında Amerika’dan çimento torbası büyüklüğünde elli altmış kiloluk paketler halinde süt tozları gelmiştir ve okullarda öğrencilere süt verilmektedir. Bunun için hemen her okulun yanında ‘sütlük’ denilen küçük ocaklar yapılmış veya okulun uygun yeri bunun için ayrılmıştır. Ayşe Teyze ayağında çizmeleri ile sabahın erken saatlerinde işe koyulur, ‘harani’ denilen büyük kazanlara su koyar, üzerine süt tozları döker ve onları karıştırır.

³³ Kaderin cilvesi bu ya, 1984’lü yıllarda Saime Hanım, İstanbul’da, evlatlığı olarak büyüttüğü ve kendisini ziyarete gelen Ayşe Teyze’nin kucağında ruhunu teslim etmiş.

³⁴ Nüfusta, Mevlüt Nuri Topalcı, D.T. 23.07.1914 tarihli olarak kayıtlıdır.

³⁵ Nüfusta 1930 doğumlu görüldüğü için işe girdiği yıllarda resmi açıdan otuzlu yaşlarındadır.

Güğümler dolusu sütler belli bir program dahilinde sınıflara taşınır. Her öğrencinin bir süt kabı vardır, onunla süt içer. Bunun yanında helva, ekmek gibi bazı atıştırmalar da devlet tarafından karşılanır. Amaç, çocukların sağlıklı beslenmesidir. Ne de olsa 'sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.'

Ayşe Teyze görev yaptığı okulda sadece süt pişirme işi ile ilgilenmez. Bunun yanında sınıfların temizliği, kışın sobaların harlanması ve onların temizlenmesi, pencerelerde ve okul bahçesindeki çiçeklerin ve fidanların bakımı, okul bahçesinin ve hatta etraftaki sokakların temizlenmesi gibi nice işler hep onu bekliyordur. Onun hayatında boşluğa ve tatile yer yoktur. Her an hareket halindedir. "Bir işi bitirince diğerine yapış!" (İnşirah, 7) ayetini anımsatırcasına sürekli koşturmaca halindedir. Altı tane sınıf vardır ve her birinde elli öğrenciden yaklaşık üç yüz öğrencinin haftanın beş günü (Cumartesi öğlene kadar da ders var idi) sütlerini hazırlamak bile başlı başına devasa bir iştir. Ancak bunlar Ayşe Teyze için sıradan işler konumundadır. Çünkü hafta sonu bazı evlere temizliğe gitmeye, evde çocukları ile ilgilenmeye ve icabında tarla işlerine de vakit ayırmaya devam eder.

Köylerden gelen öğrencilerin velileri, çocuklarını Ayşe Teyzeye emanet ederler. Bu açıdan o, aynı zamanda her bir öğrencinin, okulda manevi annesi konumundadır. Onların üst başlarının temizliği, hasta olanlarla ilgilenilmesi, okula gidip gelirken yolda elbiselerinin çamur olup olmamasına dair ilgi ve bilgiyi Ayşe annelerinden alırlar. Her ders başı ve sonunda elinde kocaman zil ile Ayşe Teyze ders başı ve ders bitimini haber verir. Öğrenciler, ilkokul yıllarında tanıdıkları Ayşe Teyzelerini nice sene sonra Hababam Sınıfı filminden zihinlerde kalan Adile Naşit'e benzetirler. Samimiyet, gayret ve görev ciddiyetiyle Ayşe Teyze, evlatları konumundaki öğrencilerin hafızalarında hep güzel ve özel bir yer edinmiştir. Sekiz çocuğun annesi olması yanında aynı zamanda babası olarak da hayat ona sorumluluk yüklediği için aslında ciddi ve dik duruşlu bir tavır da söz konusudur. Fakat torunu İbrahim Beyin ifadesiyle "O ciddi tavrın altında oldukça mütevazı, samimi, içten bir (baba)anne, bir kadın vardı/r."

"Okulda öğrenciler için süt tozundan süt hazırlardı. Ondandır Sütçü Ayşe lakabı kalmış oldu. Kumru'da Sütçü Ayşe diye sorsanız Kumru Atatürk İlkokulu'nda okumuş eskiler onu mutlaka tanırdı. Köylerden gelen gariban öğrenciler olurdu. Veli olarak gidip çocuklarına sahip çıkmak diye bir şey yoktu. Annem onların her biri ile tek tek ilgilenirdi. Annem, mahallenin muhtarı gibi hareket ederdi. Okulun içi ve çevresi ondan sorulurdu. İnsanlarla iletişimi kuvvetli idi" diyor oğlu Halil Topalcı Amca. Göreve başladığı ilk yıllarda iki küçük çocuğu Celal ve Cemal ile birlikte kalırmış İlkokul'da kendisine tahsis edilen yerde. İmkan buldukça yaya olarak evine gider, çocuklara yemek pişirir, yapılması gereken işlerin talimatını verip tekrar okula dönermiş. Halil Amca, Kumru'da lokanta işletirken okulun yakınında bir arsa alırlar ve üzerine bir katlı ev dikerler. Artık kendi evinde de kalmaya başlayan Ayşe Teyze biraz daha rahattır. Aynı ev, emekliliği sonrası Kız Kur'an Kursu olarak tahsis edilmiş ve 1985'lerden 1994'le kadar bilâ-bedel bir ilim yuvası olarak işlev görmüştür. Ayşe Teyze oranın temizlik işleri, yazın havalandırılması ve evin bakımı ile de ilgilenmekten geri durmamıştır.

Ayşe Teyze'nin okuldaki mûtat işlerinin yanında, kendisine güvenildiği için olsa gerek, evrak işleriyle de ilgilendiği olmuştur. Oğlu Celal Topalcı Beyin ifadesiyle; "Annem o kadar işler yanında, okul müdürünün yazdığı yazıları hükümet binasına götürür getirirdi. Annemin okuma yazması yoktu ama hepsini de yapardı." Bütün bu koşturmaca içinde Ayşe Teyze kendini

unutmuş gibidir. Oğlu Celal Bey, annesinin hastalanıp doktora gittiğini bile hatırlamadığını ifade eder. Çocukları ile ilgilenmiş, her birini evlendirmiş, imkan ölçüsünde düğün masraflarını tedarik etmiştir. Kıt kanaat geçimle nice güzel işler yapmaya muvaffak olmuş. Bu güzelliğlerinden biri de Mustafa Çaya Beyin çocukken yaşadığı bazı intibalarında kendini gösterir. Mustafa Beyin babası, Kumru’da devlet dairesinde çalışan bir memurdur. Hastalığı sebebiyle hanımı refakatinde Ankara Hacettepe Hastanesine gider. Türkiye’de ilk böbrek nakli yapılan hastalardandır. Bu hengamede Ayşe Teyze, evladı yerinde gördüğü Mustafa ve küçük kardeşleri yalnız kalmasınlar diye, her akşam onların evine gelir ve onlarla kalır. Temel ihtiyaçlarını bir anne olarak karşılamaya çalışır. Özellikle talebe Mustafa büyüüp 1985’li yıllarda İstanbul’da bir üniversite kazanınca Ayşe Hanımnesi onlara gelir. Ayşe Teyzenin sevincine pâyân yoktur! Sanki kendisine elde ettiği bir zafer neticesinde madalya verilmiş gibidir! Çünkü okuyanları sever, ilme değer verir. Hele de okuyan bir yakını varsa... Ve elinde bir tomar halinde getirdiği harçlığı Mustafa Beyin cebine koyar. O dönemin parasıyla hatırı sayılır bir miktardır. Onca fakr u zaruret içinde para biriktirmek ve bunu yerli yerince tasarruf etmek...

Mustafa Bey anlatıyor: “Ben, annem yerindeki Sütçü Ayşe Teyzemin yanında onun evladı yerinde idim. Onun evinde bir odası vardı. Anahtarı belinde olur, ben ve torunu Harun hariç, kimse oraya giremezdi. Odasında nice geçmiş yıllarda onu tanıyan, annesi olarak gören ve zamanla belli mevkilere gelen öğrencilerin ona göndermiş oldukları tülbent, giysi, fotoğraf türünden hediyeler de vardır. Onları aziz birer hatıra olarak saklar ve bize anlatırdı.” Öyle anlaşılıyor ki, yirmi beş yıl kadar çalıştığı ilkokuldan mezun olan öğrenciler, Kumru’ya izin veya gezmek için geldiklerinde Ayşe Teyzelerini unutmamış ve onu ziyaret edip hal ü hatırını sormuşlardır. Onun için olsa gerek ki, oğlu Celal Bey, “Ben Kumru’ya gittiğimde bana kimsin diye sorsalar, Sütçü Ayşe’nin oğluym diyorum. Çünkü onu herkes tanıyor” demektedir.

Yaklaşık yetmiş yedi yıl ömür süren Ayşe Teyze, ahir ömründe Kız Kur’an Kursu olarak kullanılan evine gitmiş, orada temizlik yaparken bir ara düşmüş ve beyin kanaması geçirmiş. Onu evde duvara yaslanmış halde bulmuşlar ve hemen Fatsa’ya hastaneye kaldırmışlar. Samsun’a sevk edilmiş ancak bir gün sonra orada ruhunu teslim etmiş. Nice çile ve mihnetle dolu bir hayat yaşamış lakin hayatın hay u hûyuna karşı hiç küsmemiş, karamsarlık onun kitabında kendine yer bulmamış. Büyüttüğü sekiz kadar çocuğu hep terbiyeli, güzel huyları haslet edinmiş kişiler olmuş. Halil Amcanın karısı Elmas Hanımteyze; “Ben hayatım boyunca kayınlarımdan ve görümcelerimden hiç olumsuz bir söz işitmedim. Hepsini de iyi insanlar” diyerek Ayşe kayınvalidesini minnetle yâdede. Namazlarını hiç bırakmayan Ayşe Teyze, hacca gitmek istemiş midir? Şüphesiz. Onun bu dileğini oğlu Halil Amca, 1984’lerde annesinin yerine hacca giderek karşılamış. Celal Beyin ifadesi ile; “Bizim anne ve babamız oldu. Para biriktirdi, o kadar çocuğu ile ilgilendi. Çocukların çoğunu annem evlendirdi. Hepsini bir yere getirdi, bir yerlere yerleştirdi. Kimse çıkıp da bu kadının şu kadar çocuğu var ve şu kadar zararlı diyemez. Bu durumun annemi mutlu ettiğini düşünürüm. Ben kimseden, yahu Sütçü Ayşe mi, bırak onu diye bir söz işitmedim. Allah rahmet eylesin.”

Ömrünü Kumru’da geçiren Ayşe Teyze, özellikle öğrencilerin hafızasında nasıl yer etmiştir? Tahsin Aydın Beyin betimlemesi ile şöyle bir manzara çizmek mümkündür. “Uzun siyah önlüğü ile beyaz yaşmaklı, çizmeli biri idi. Elinde büyük bir zil vardı. Ders başlayınca zili

çalardı. Sevgi dolu bir insandı. Onu çok severdik. Rahmetli Ayşe Abu çok iyi bir insandı. Okula geldiğimizde ayakkabılarımız çamurlu ise onu yıkattırırdı. Bize süt, ekmeğ verirdi. Biz onu Hababam Sınıfı'ndaki Adile Naşit'e benzetirdik." Benzer sözleri Hasan Kınalı Bey de dile getirir: "Okulda ne kadar öğrenci varsa Ayşe Teyze hepsinin anası ve babası idi. Biz öğrencilere bir şey olsa hemen 'Ayşe Abu' diye ağlar ve onun yanına koşardık. Zili o çalardı. O zamanlar süt tozu, zeytin yağı, yoğurt, çeyrek ekmeğ dağıtılırdı okulda. Sütçü Ayşe ismi de oradan geliyor. Her sınıfa girer çıkardı, bizim anamızdı. Her öğrencide bir emeği vardır. Biz hemen her teneffüste onun yanında idik. Yaşlı olması itibarıyla müdürler ve öğretmenler de ona saygı duyardı. Okula en erken gelen ve okuldan en son çıkan o olurdu. Bize, oğlum üstünüzü iyi giyinin diye öğüt verirdi. Bir çocuğun şayet üstü açık ise Ayşe Abu onu hemen giyindirirdi. Herkesin sığındığı bir kadındı."

Demek ki, çocukluk ve gençlik yılları evlatlık verildiği ve anne dediği Saime Hanımefendinin yanında, Saraytepesi denilen yerde geçmiş. Aynı evde hizmetçi olarak çalışan Yusuf Efendi ile dünya evine girmiş. Hayatın nice zahmetli yıllarını omuzlarında taşımışlar, sekiz evlat dünyaya getirmişler. Kocasını, hayat yükünü taşıma açısından tam da kendisine ihtiyaç duyduğu bir aşamada, öteki âleme uçup gitmiş.

Çocukların yetiştirilmesi, büyütülmesi ve cemiyete hayırlı bir insan olarak emanet edilmesi yıllarında Ayşe Teyze bıkip usanmadan, durup dinlenmeden evinde, çarşıda, görev yaptığı ilkokulda sürekli çalışmış, fayda üretmiş, gönüller fethetmiş. Hemen her bir öğrenciye velilik ve manevi annelik yapmış. Bir insanın en çok yaptığı şey, onun mesleği olur ve ona lakap olarak kalırmış. Ayşe Teyze de bu açıdan onu sevenler nezdinde Sütçü Ayşe olarak zihinlerde yer etmiş. Nüfus kaydına göre 01.07.1990 tarihinde vefat etmiş ve Saraytepesindeki aile kabristanlığında sırlanmış. Ben Ayşe Teyzenin şahsında 'Onbeşliler gidiyor' türküsünde zikredilen Çanakkale'ye, Osmanlı coğrafyasının dört bir yanına kınalı kuzularını askere uğurlayan yüreği yanık anneleri; kocasını gurbete veya öbür âleme uğurlandığında evini ve çocuklarını kutsal emanet olarak görüp onları bir dağ gibi bekleyen vefakâr Anadolu kadınlarını; hayata küsmeden bir ibadet vecdi ile çalışan, üreten, geçimlik için para ve iki cihan saadeti için dua kazanmayı hedefleyen gönülleri yufka misali elleri nasırlı 'abu'larımızı görüyorum. 'İnsan' olmamız konusunda onlara çok şey borçluyuz ve onlardan öğrenmemiz gereken nice ince hikmetler olduğuna inanıyorum.

Ruhları şâd olsun.